

Mari Halonen

”VÄLILLÄ PUKATAAN ETEENPÄIN JA VÄLILLÄ PIDETÄÄN KIINNI, ETTEI KAADU”

Omaohjaajatyö koulukotiin sijoitetun nuoren peruskoulun jälkeisessä koulutuksen siirtymävaiheessa

”VÄLILLÄ PUKATAAN ETEENPÄIN JA VÄLILLÄ PIDETÄÄN KIINNI, ETTEI KAADU”

Omaohjaajatyö koulukotiin sijoitetun nuoren peruskoulun jälkeisessä koulutuksen siirtymävaiheessa

Mari Halonen

Opinnäytetyö

Kevät 2020

Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Tekijä: Mari Halonen

Opinnäytetyön nimi: ”Välillä pukataan eteenpäin ja välillä pidetään kiinni, ettei kaadu” - Omaohjaajatyö koulukotiin sijoitetun nuoren tukena peruskoulun jälkeisessä koulutuksen siirtymävaiheessa

Työn ohjaajat: Päivi Onkalo ja Pirkko Pietilä

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2020

Sivumäärä: sivut + liitteet
(esim. 53 + 8)

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvailla ohjaajien kokemuksia omaohjaajatyöstä koulukotiin sijoitetun nuoren siirtymävaiheessa toisen asteen opintoihin ja kehittämisajatuksia nuoren siirtymävaiheen ohjaustyön kehittämisestä. Tavoitteena oli, että ohjaajien kokemusten ja kehittämisajatuksen pohjalta on mahdollista kehittää hyviä nuorten tarpeita vastaavia käytäntöjä nuoren koulutuksen siirtymävaiheeseen liittyvässä ohjaustyössä.

Viitekehys koostuu nuoren koulutuksen siirtymävaiheen ja ohjaustyön sisällön määrittelystä. Opinnäytetyötutkimuksen yhteistyökumppanina oli Valtion koulukotien Limingan yksikkö, Limingan koulutuskeskus.

Opinnäytetyö on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Aineisto on kerätty teemahaastattelulla. Yksilöhaastatteluihin osallistui neljä Limingan koulutuskeskuksen vaativan kasvatuksen osastoilla työskentelevää ohjaajaa. Aineisto analysointimenetelmänä käytettiin teemoittelua.

Opinnäytetyöstä saatujen tulosten perusteella ohjaajien keskeisenä työtehtävänä ja menetelmänä nuoren koulutuksen siirtymävaiheessa on tulevaisuusorientoitunut keskustelu. Tavoitteena on nuoren toimijuuden vahvistaminen. Ohjaustyötä ohjaavat tekijät ovat sekä asiakaslähtöisiä että moniammatillisesta yhteistyöstä lähteviä tekijöitä. Ohjaustyössä koetuilla haasteilla on selkeä yhteys ohjaajien kehittämisajatuksen kehittämistarpeisiin.

Kehittämisajatuksina ohjaajat painottavat organisaation eri ammattiryhmien välistä viestinnän tehostamista ja asiakassuunnitelmien yksityiskohtaisempaa dokumentointia. Tarvetta nähdään nuoren koulutuksen siirtymävaihetta koskevalle koulutukselle ja työohjeelle.

Limingan koulutuskeskus voi hyödyntää opinnäytetyötutkimuksesta saatuja tuloksia nuoren koulutuksen siirtymävaiheen ohjaustyön toimintamallien ja työmenetelmien kehittämisessä. Jatkotutkimusehdotuksena Limingan koulutuskeskus voisi hyötyä nuoren koulutuksen siirtymävaiheen ohjaustyötä koskevan työohjeen tai oppaan kokoamisesta.

Asiasanat: Siirtymävaihe, koulutus, lastensuojelu, sijaishuolto, koulukoti, omaohjaaja, ohjaustyö.

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

Author: Mari Halonen

Title of thesis: "Push Forward and Still Hold on"- Personal Counseling and Transition to Secondary Education

Supervisors: Päivi Onkalo ja Pirkko Pietilä

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2020 Number of pages: 53 + 8 appendices

The purpose of the thesis was to describe the counselors' experiences of personal guidance work of a young person, placed in a reform school, in transition from basic to secondary education, and guidance development ideas in transition phase. The aim was to develop good guidance practices, meeting the needs of the youth, in educational transition phase.

The framework consists defining the educational transition phase and guidance process. The partner of the thesis was Liminka education centre, unit of the State reform schools.

The thesis is a qualitative study. Data were collected using a theme-based individual interviews by four counselors from Liminka education centre. Collected material was categorized, combined and analyzed.

As a result of the research, a key work task and method for counselors in educational transition phase is future-oriented discussion. The aim of the discussion is to strengthen youths' capacities in human agency. Factors steering the personal guidance are raising from customer-oriented and multi-professional cooperation. The challenges experienced in personal guidance work have a clear connection with the counsellors' development ideas. As development ideas counsellors emphasized enhancing the communication between different occupational groups within the organization and more detailed documentation of client care plans. The need of training and working instructions for guidance in education transition phase is recognized.

The Liminka education centre can utilize the results of the thesis in the development of personal guidance methods in the education transition phase and guidance working methods.

As a development proposal for further study, the Liminka education centre could benefit from compiling work instructions or a guide to instruct counselors in educational transition phase guidance.

Keywords: Transition, education, child protection, foster care, reform school, personal guidance counselor, counseling.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	SIJOITETUN NUOREN TUKI JA OHJAUS KOULUTUKSEN SIIRTYMÄVAIHEESSA.....	8
2.1	Koulukoti sijoituspaikkana ja erityisen tuen antajana peruskoulussa	9
2.2	Siirtymävaihe peruskoulusta toisen asteen opintoihin sijoituksen aikana	10
2.3	Ohjaustyö koulukodissa nuoren koulutuksen siirtymävaiheessa	12
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	16
3.1	Tutkimuksen tarkoitus, tavoite ja tutkimustehtävät	16
3.2	Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat	17
3.3	Tutkimusmenetelmänä teemahaastattelu	17
3.4	Aineiston keruu ja tutkimukseen osallistujat	19
3.5	Aineiston analyysi.....	20
3.6	Tutkimuksen luotettavuus.....	24
3.7	Tutkimuksen eettisyys	26
4	OHJAAJIEN KOKEMUKSET OHJAUSTYÖSTÄ NUOREN SIIRTYMÄVAIHEESSA TOISEN ASTEEN OPINTOIHIIN	29
4.1	Työtehtävät, menetelmät ja tavoitteet.....	29
4.2	Ohjaustyön haasteet ja mahdollisuudet.....	32
4.3	Ohjaustyötä ohjaavat tekijät	36
5	OHJAAJIEN KEHITTÄMISAJATUKSET OHJAUSTYÖHÖN NUOREN SIIRTYMÄVAIHEESSA TOISEN ASTEEN OPINTOIHIIN	38
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	41
7	POHDINTA	45
	LÄHTEET	48
	LIITTEET	54

1 JOHDANTO

Suomessa lasten ja nuorten kouluttautumista pidetään itsestään selvänä polkuna yhteiskuntaan integroitumiseen. 1990-luvulta lähtien yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen merkitys on korostunut työmarkkinoille sijoittumisessa ja pelkällä peruskoulun päättötodistuksella työpaikan saaminen on erittäin marginaalista 2020-luvulle siirryttäessä. Siksi sujuva siirtyminen peruskoulusta toisen asteen opintoihin on tärkeä siirtymävaihe. Koulukotiin sijoitetuilla nuorilla yksi sijoituksen peruste on tyypillisesti haasteet koulunkäynnissä, mikä tarkoittaa esimerkiksi koulukäymättömyyttä ja erilaisia oppimisvaikeuksia. Peruskoulun päättötodistuksen saamiseksi vaaditaan vaativaa erityistä tukea niin koulunkäynnissä kuin muillakin elämän osa-alueilla. Siirtymävaiheessa toisen asteen opintoihin nuoren tukena ovat koulukodin opetushenkilöstön lisäksi ohjaajat ja erityistyöntekijät. Valtion koulukodit ovat vaativan sijaishuollon ja vaativan erityisen tuen perusopetuksen julkisen sektorin palveluntuottajia. Niiden tehtävänä on lastensuojelulain (417/2007) mukainen avo-, sijaista ja jälkihuolto lapsille ja nuorille sekä koulukotiopetus, johon kuuluu peruskouluopetus ja ammatillinen koulutus ja sen tukeminen. Valtion koulukodit toimivat Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen ohjauksessa, johdossa ja valvonnassa. Opetusta ohjaa Opetushallitus. Kuntien lisäksi koulukotien toimintaa valvovat aluehallintovirastot ja eduskunnan oikeusasiamies. (Manninen 2013, 17, viitattu 4.3.2020; Pekkarinen 2017, 17-20).

Koulukotiin sijoitetuista nuorista suurin osa suorittaa peruskoulun yksilöllistetyn oppimäärän mukaan. Opetushallituksen vuonna 2007 valmistuneen tutkimuksen mukaan siirtymäongelmia toisen asteen opintoihin on erityisesti maahanmuuttajanuorilla sekä yksilöllistetyn oppimäärän suorittaneilla (Karppinen, 2007, 125). Tutkimustulosten mukaan kodin ulkopuolelle sijoitetuista Pohjoismaissa asuvista lapsista huolestuttavin tilanne oli teini-iässä sijoitettujen lasten kohdalla, joista vain yksi neljästä tai yksi kolmesta suoritti joko ylioppilastutkinnon tai ammattikoulututkinnon maasta riippuen. (Kääriälä, Berlin, Lausten, Hiilamo & Ristikari 2018, viitattu 24.4.2019).

Aiemmin koulukotiin sijoitettujen nuorten yhteiskuntaan integroitumista on tutkinut muun muassa Jahnukainen (2004). Lehto- Salo (2002, 2011) ja Manninen (2013) ovat tutkineet koulukodissa sijoitetuina olleiden nuorten psyykkisiä häiriöitä ja oppimisvaikeuksia. Lisäksi useita koulukotiin sijoitettuja nuoria koskevia tutkimuksia ovat tehneet Pösö (1993, 2004), Kitinoja (2005) ja Pekkarinen (2010, 2017). Sijaishuollossa ja lastensuojelussa tehtävän työn tutkimusta on tehty Suomessa vähänlaisesti. Salminen (2001) on tutkinut koulukotityön sisältöä, laatua ja tuloksellisuutta. Lisäksi

aihetta ovat tutkineet ainakin Laakso (2009, 2016), Eronen (2012, 2013, 2016) ja Enroos (2016). Kähkönen (2009) on tutkinut sijoitettujen lasten siirtymiä sijaishuollossa. Talaslammen (2019) ensimmäinen väitöskirja-artikkeli käsittelee koulukodissa sijoitettuihin olleiden jatkokouluttautumista.

Kesällä 2019 opinnäytetyön tekijä työskenteli Limingan koulutuskeskuksen itsenäistymisharjoittelun osastolla ohjaajana. Työskentely nuorten kanssa toisen asteen opintoihin liittyvien asioiden parissa herätti tekijän mielenkiinnon tutkia koulukotiin sijoitettujen nuorten koulutuspolkuja ja nuorten koulutuksen siirtymävaiheessa omaohjaajien tekemää ohjaustyötä peruskoulun suorittaneiden nuorten kanssa.

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen tutkimus, jonka tarkoituksena on kuvailla ohjaajien kokemuksia omaohjaajatyöstä koulukotiin sijoitetun nuoren siirtymävaiheessa toisen asteen opintoihin ja kehittämisajatuksia nuoren siirtymävaiheen ohjaustyön kehittämisestä. Tavoitteena on, että ohjaajien kokemusten ja kehittämisajatuksien pohjalta on mahdollista kehittää hyviä nuorten tarpeita vastaavia käytäntöjä nuoren koulutuksen siirtymävaiheeseen liittyvässä ohjaustyössä. Tutkimuksen yhteistyötahona on Valtion koulukotien Limingan yksikkö, Limingan koulutuskeskus, ja tutkimuksen aineisto on kerätty Limingan koulutuskeskuksen neljän vaativan kasvatuksen osastolla työskentelevän ohjaajan kokemuksista ja kehittämisajatuksista. Lastensuojelulaissa lapsena pidetään alle 18-vuotiaista ja nuorena 18–24-vuotiaista. (Lastensuojelulaki 417/2004 6§). Tässä tutkimuksessa nuorella tarkoitetaan 16-17-vuotiaista kahden koulutuksen välisessä siirtymävaiheessa olevaa koulukotiin sijoitettua henkilöä.

Tutkimukseni aihe on ajankohtainen ja yhteiskunnallisesti merkittävä, koska opiskelua pidetään yhteiskunnassamme nuoren kehityksen ja yhteiskuntaan integroitumisen kannalta tärkeänä. Koulutusta pidetään polkuna työelämään ja vain perusasteen oppimäärän suorittaneilla on usein merkittävä riski työmarkkinoiden ulkopuolelle jäämiseen. Hallitusohjelmaan kirjatun oppivelvollisuusiän pidentäminen asettaa sijoitetuille nuorille sekä ohjaajille haasteita nuorten koulutusvalintojen tekemisessä ja koulunkäynnin tukemisessa, mutta myös lisää nuorten mahdollisuuksia kouluttautumiseen ja toisen asteen tutkinnon suorittamiseen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020, viitattu 21.1.2020).

2 SIOITETUN NUOREN TUKI JA OHJAUS KOULUTUKSEN SIIRTÄMÄVAI- HEESSA

Koulutus toimii nuorelle ulkoisena suojaavana tekijänä itsenäistymisessä nuoreksi aikuiseksi sekä polkuna työelämään ja tasapainoiseksi yhteiskunnan jäseneksi. Käsitteenä suojaava tekijä tarkoittaa joko yksilön itsensä, lähisuhteiden tai ympäristön ominaisuutta, joka vaikuttaa riskitekijöiltä suojaavasti. Yksilön sisäisiä suojaavia tekijöitä ovat hyvä itsetunto, ongelmanratkaisu- ja vuorovaikutustaidot, mahdollisuus itsensä toteuttamiseen sekä koetut vaikutusmahdollisuudet omaa elämää ja tulevaisuutta koskeviin päätöksiin. Suojaavat tekijät tukevat nuoren hyvinvointia, selviytymistä ja kompensoivat riskitekijöitä, jotka ovat saattaneet haastaa nuoren kasvua ja kehitystä jo varhaislapsuudesta saakka. Tehokkuus - ja tuottavuuskeskeisessä yhteiskunnassa on tärkeää huomata, että kaikkien nuorten koulutuspolku ei etene onnistumisten ja sujuvien siirtymien kautta. Vanttaja, Af Ursin ja Järvinen (2017, 501, viitattu 2.4.2020) huomauttavat, että heikossa asemassa olevien yksilöiden ja perheiden tukeminen on perusteltua erityisesti ihmisoikeuksiin, tasa-arvoon, oikeudenmukaisuuteen ja inhimillisen kärsimyksen vähentämiseen liittyvien syiden vuoksi.

Kestilän, Martikaisen ja Sipilän tutkimuksen mukaan nuoren kouluttamattomuus ja työelämän ulkopuolelle jääminen ovat riski kasautuvaan huono-osaisuuteen aikuisuudessa. Koulutuksen puute polarisoi nuoria selkeästi työelämässä pärjääviin ja niihin, joilla on työmarkkinoilla ongelmia. Pelkän peruskoulun suorittaneilla tiedetään olevan koulutettumpia nuoria enemmän terveyteen ja etenkin psyykkiseen terveyteen liittyviä ongelmia, päihdekokeiluja ja muita elämänhallinnan ongelmia. (Kestilä, Martikainen & Sipilä 2011, 121, 129, viitattu 4. 3. 2020).

Ammatillisen koulutuksen uudistuksen myötä ammatillista perustutkintoa opiskeleville nuorille opiskelusuunnitelma laaditaan yksilöllisesti. Opetus ja oppiminen on siirtynyt aiempaa enemmän opiskelijan itsensä ja työelämän toimijoiden vastuulle. Aiemmista säästötoimenpiteistä ja uudistuksesta johtuvat ohjauksen ja tutkintorakenteen muutokset voivat olla erityistä tukea tarvitsevalle nuorelle haasteellisia. Talaslampi, Jahnukainen ja Manninen (2019, 218, viitattu 24.4.2020) ilmaisevat huolensa uudistuksen vaikutuksista entisiin koulukodin oppilaisiin. Yksilöllisistä opintosuunnitelmista ja aiemman osaamisen tunnustamisesta huolimatta lisääntynyt itsenäisyys ja vastuu voi olla haastavaa entisille koulukotioppilaille sekä laskea tutkinnon suorittaneiden määrä entisestään. Tutkijoiden mielestä erityisen tärkeää olisi kartoittaa koulukodissa sijoitettuna olleiden nuorten yksilölliset tuen

tarpeet ja tarjota heidän tarpeitaan vastaavia tukitoimenpiteitä ammatillisissa toisen asteen opinnoissa.

2.1 Koulukoti sijoituspaikkana ja erityisen tuen antajana peruskoulussa

Viime vuosina mediassa ovat vahvasti olleet esillä nuorten mielenterveys- ja päihdeongelmien sekä lasten ja nuorten huostaanottojen ja kiireellisten sijoitusten lisääntyminen. Lastensuojelun vuoden 2018 tilastoraportin 23/2019 mukaan laitoshuoltoon sijoitetut lapset ovat pääsääntöisesti 12-17-vuotiaita nuoria, joilla saattaa olla taustallaan jo useampi sijoituspaikka ennen koulukotiin sijoitusta. Laitoshuoltoon sijoitettuna oli 7 173 lasta ja nuorta, 38,7 prosenttia kodin ulkopuolelle sijoitettuina olleista lapsista. Heistä 27,7 prosenttia oli huostaan otettuja. Laitoksiin sijoitettujen osuus kasvoi kaksi prosenttiyksikköä edellisestä vuodesta ja sijoitusten kesto vaihteli muutamasta kuukaudesta muutamaan vuoteen. Vuonna 2018 huostaanotto päättyi noin tuhannella nuorella heidän täyttäessään 18 vuotta. (THL 2019, viitattu 5. 3. 2020).

Koulukotiin sijoitetuilla nuorilla koulunkäyntiä ovat vaikeuttaneet motivaatio-ongelmat, oppimisvaikeudet ja sosiaaliset ongelmat. Kitinojan tutkimuksen mukaan sosiaalisiksi ongelmiksi katsotaan käyttäytymispiirteisiin ja toimintatapoihin liittyvät ongelmat. Yleisimpiä syitä koulukotisijoitukseen ovat vaikeudet koulussa ja koulunkäynnissä, käyttäytymiseen ja toimintatapoihin liittyvät ongelmat ja päihdeongelmat. Sijoituksen taustalla saattaa olla myös koti- ja perheongelmia (2005, 197-215, 233). Lehto-Salon (2011, 56, viitattu 4.3.2020) tutkimuksessa ilmeni, että koulukoteihin sijoitetuilla, käytöshäiriöstä kärsivillä nuorilla havaittiin mielenterveyden häiriöiden lisäksi monimuotoisia neuropsykologisia ongelmia, kuten kielellisten taitojen heikkoutta. Oppimisvaikeuksia selittävät osittain taustalla olevat neuropsykologiset erityisvaikeudet, mutta taitojen heikkous voi olla seurausta myös runsaista koulupoissaoloista tai nuoren emotionaalisista vaikeuksista opiskelussa ja oppimisessa. Manninen mainitsee, että koulukotiin sijoitettujen nuorten käytöshäiriöoireilu itsessään altistaa kognitiivisen toimintakyvyn heikentymiseen, esimerkiksi päihteiden käytön ja päähän kohdistuneiden vammojen kautta. Kielellisen suoriutumisen puutokset altistavat epäonnistumisille kielellisiä kykyjä painottavassa koulujärjestelmässä. (2013, 32, viitattu 4.3.2020).

Jokainen koulukotiin sijoitettu nuori saapuu koulukotiin erilaisista lähtökohdista. Sijoituksen tavoitteet ja nuoren yksilölliset tuen tarpeet määritellään ja kirjataan asiakassuunnitelmaan. Kitinojan tutkimuksessa 73,3 prosentille tutkimukseen osallistuneista lapsista asetettiin koulunkäyntiin

liittyviä tavoitteita sijoitusasiakirjojen perusteella. 12,7 prosentille oli asetettu tavoitteeksi mahdollisuus toisen asteen opintoihin, opintojen suorittamiseen motivoituminen sekä ammattiopintojen varmistaminen. (2005, 239).

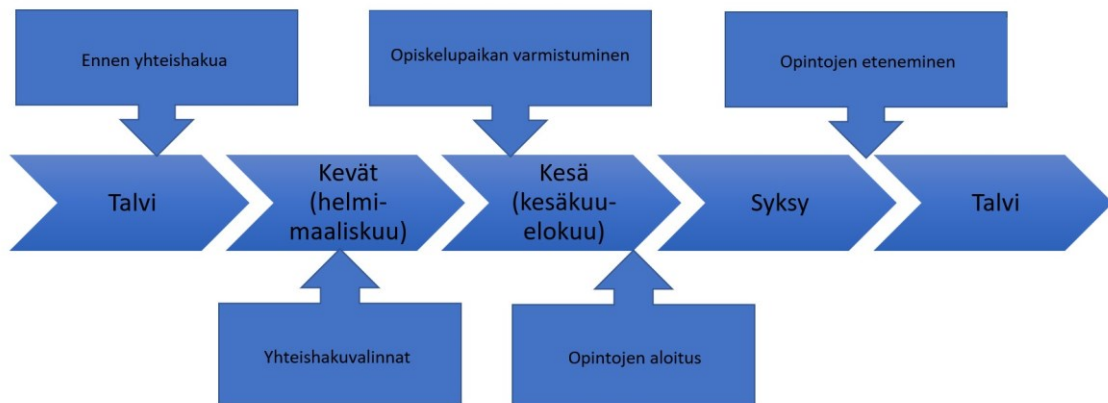
Limingan koulutuskeskuksen koulu vastaa lasten ja nuorten opintopolusta peruskoulun oppimäärän suorittamisen ajan sekä huolehtii nuoren koulutuspaikan saamisesta yhteishaun jälkeen. Nuorten yhteishakuasioista ja opinto-ohjauksesta vastaa pääsääntöisesti opinto-ohjaaja. Valtion koulukotikoulujen yhteisen ohjaussuunnitelman (2017) mukaan oppilaanohjaaja vastaa oppilaan yhteishaun toteutuksesta oppilaan kanssa ja jälkiseurannasta sekä tekee yhteistyötä oppilaan vanhempien ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Sekä koulun että asumisosastojen työntekijät pohtivat ja tukevat nuoren kanssa urasuunnitelmia sekä toteuttavat kasvatustavoitteita ja huolehtivat tiedonkulusta eri sidosryhmien välillä. Valtion koulukotikoulujen ohjaussuunnitelmassa mainitaan myös ystiiimi, jossa yhteishakuun liittyvää ja ennaltaehkäisevään oppilashuoltotyöhön liittyvää yhteistyötä tekevät oppilas, hänen huoltajansa, sijoittavan kunnan sosiaalityöntekijä, opinnonohjaaja, nuoren omaohjaaja ja perhetyöntekijä. (Valtion koulukodit 2019, viitattu 22. 3. 2020; Meling 2017, 10-11, viitattu 22. 3. 2020).

Laki terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä (1379/2010 8 §) määrittelee, että niille lapsille ja nuorille, jotka ovat suorittaneet oppivelvollisuutensa, tulisi mahdollisuuksien mukaan järjestää heidän tarpeitaan ja kykyjään vastaavaa ammatti- tai työopetusta joko valtion koulukodin järjestämänä tai yhteistyössä ammatillisen koulutuksen järjestäjien tai työviranomaisten kanssa taikka muulla tarkoituksenmukaisella tavalla.

2.2 Siirtymävaihe peruskoulusta toisen asteen opintoihin sijoituksen aikana

Nuoruusvaiheeseen ajoitettu ja tärkeimpänä muutosvaiheena nuoren elämänkaareissa ymmärretty siirtymävaihe tarkoittaa kahden koulutuksen sekä koulutuksen ja työelämään siirtymisen välistä vaihetta ihmisen elämänkaaren aikana. Hermanoff määrittelee siirtymävaiheen aktiivisena prosessina, jonka tavoitteena on ennakoida uutta, rakenteeltaan erilaista kehityksen kannalta tärkeää elämänvaihetta. Siirtymävaiheissa mahdollistuu fyysinen, sosiaalinen ja psyykinen itsenäistyminen ja vastuunottaminen omasta elämästä. Siirtymävaiheessa nuoret tekevät omaa tulevaisuuttaan koskevia tärkeitä koulutukseen ja tulevaan ammattiin liittyviä valintoja. Siirtymävaihe on jokaisen nuoren kohdalla yksilöllinen eikä välttämättä etene kaikkien osalta lineaarisena jatkumona

peruskoulusta toiselle asteelle. (2016, 57-58, viitattu 28.2.2020). Tässä tutkimuksessa siirtymävaihe on määritelty prosessiksi, joka etenee vaiheesta ennen yhteishakua opintojen aloitukseen noin kahdentoista kuukauden aikana, kun koulukotiin sijoitettu nuori on saanut peruskoulun oppimäärän suoritettua (kuvio 1).

Kuvio 1. Siirtymävaihe tässä tutkimuksessa ajallisena jatkumona kuvattuna.

Siirryttäessä peruskoulusta ammatilliseen koulutukseen on onnistuneella ja suunnitelmallisella siirtymävaiheen ohjauksella merkitystä nuorelle muun muassa hänelle sopivan koulutusalan ja oppilaitoksen löytymisessä. Etenkin puutteelliset opiskelutaidot omaava nuori tarvitsee tukea ja ohjausta henkilökohtaisen koulutuspolkunsa hahmottamiseen ja siirtymäongelmien välttämiseen. Karppisen (2007, 122) mukaan siirtymävaiheen siirtymäongelmilla tarkoitetaan muun muassa niitä tilanteita, joissa nuori jättää hakematta yhteishaussa, jää ilman opiskelupaikkaa yhteishakuun osallistumisesta huolimatta, peruuttaa saadun opiskelupaikan tai keskeyttää opinnot alkuvaiheessa. Kouvo, Stenström, Virolainen & Vuorinen-Lampila painottavat, että siirtymäongelmat toiseen asteen koulutukseen siirtymisessä vaikuttavat koulutusuran lisäksi myöhemmin työmarkkinoille siirtymiseen. Erityisesti nuorilla, joilla on siirtymäongelmia kahden koulutuksen välillä, tilanne on vakava ja siirtymävaihe perusopetuksesta toiselle asteelle syrjäytymisuhan vuoksi on kriittistä aikaa. (2011, 22-23, viitattu 28.3.2020).

Toisen asteen opintoihin siirryttäessä nuoren elämässä tapahtuu koulun ja oppimisen lisäksi paljon hyvinvointiin ja kehitykseen vaikuttavia asioita. Suurin osa peruskoulun päättäneistä nuorista siirtyy toisen asteen koulutukseen, mutta osa putoaa opintopolultaan juuri tässä vaiheessa. Oppivelvollisuuden päätyttyä nuori on periaatteessa itse vastuussa opintojensa sujumisesta. Samaan aikaan nuoren elämässä tapahtuu suuria muutoksia liittyen muuhun sosiaaliseen elämään. Myös

nuoressa itsessään tapahtuu suuria, kasvun ja kehityksen mukanaan tuomia muutoksia. Rimpelän mukaan 17-19-vuotiaat nuoret, joiden sosiaalinen ja psyykinen kehitys sekä hyvinvointiosaaminen on normaalia keskitasoa hitaampaa, elävät erityisen kriittistä vaihetta. Taustalla on usein puutteita kasvatuksen tuessa ja palveluiden toimivuudessa. (2013, 30-31.)

Yhteiskunnan odotukset kansalaisten siirtymien osalta ovat vahvasti normatiivisia ja kulttuurisia. Nuorille asetetaan yhteiskunnan taholta paineita mukautua aikuistumiseen liittyviin odotuksiin, kuten koulutukseen hakeutumiseen, itsenäistymiseen, siirtymiseen veronmaksajaksi, perheelliseksi ja tuottavaksi kansalaiseksi työmarkkinoille. Aikuisuuden tunnusmerkkejä ovat Juvosen mukaan yksilöllinen elämänhallinta, vastuunottaminen omista päätöksistä ja elämästä, kyky olla sopivassa määrin riippumaton sosiaalisista vaikutteista sekä taloudellinen ja tunne-elämään liittyvä itsenäistyminen. Siirtymät ja itsenäistymiseen liittyvä vastuunottaminen voivat olla haasteellisia kasvun ja kehityksen kannalta epäsuotuisista lähtökohdista ponnistaneille nuorille. Onnistuneisiin siirtymiin he tarvitsevat sosiaalista tukea, valmiuksia opiskeluun ja työelämään sekä apua psyykkisiin ja sosiaalisiin ongelmiin sekä päihderiippuvuuden hoitoon. Integroitumista yhteiskuntaan on monella tasolla, joten se ei automaattisesti tarkoita kaikille ihmisille tasa-arvoiseksi ja normaaliksi koettua elämänlaatua. (2013, 30-33).

2.3 Ohjaustyö koulukodissa nuoren koulutuksen siirtymävaiheessa

Sijoituksen alussa hyvin luotu ja luottamuksellinen omaohjaajasuhde, vakaa arki, tapahtumien ennakoitavuus ja turvallisuuden tunne kannattelevat nuorta. Nuoren koulutukseen liittyvät asiat ovat keskeisiä asioita sijoituksen tavoitteissa etenkin oppivelvollisuuden suorittaneiden nuorten kohdalla. Laakso kuvaa luottamuksellisen suhteen luomista, lapsen tarpeisiin vastaamista, kasvatuksellisen vallan reflektointia käyttöä, läheisyyttä ja empatiaa suhteisiin kiinnittyvänä arkikeskeisenä ammatillisuutena. Sijaishuollossa työskentelevältä aikuiselta vaaditaan kärsivällisyyttä, vuorovaikutustaitoja, ongelmanratkaisukykyä, nopeaa reagointikykyä, paineensietokykyä ja ennen kaikkea ammattitaitoa turvata nuorelle tasapainoinen arki koulukotisijoituksen aikana. (2012, 142).

Omaohjaajatyön sisältöä ohjaa asiakassuunnitelma ja siihen sisältyvä lapsen hoito- ja kasvatussuunnitelma. Suunnitelmaan asetettujen tavoitteiden toteutumista arvioidaan säännöllisesti. Sekä erityisen huolenpidon että vaativan kasvatuksen osastoilla nuorella on kaksi omaohjaajaa, joiden tehtävänä on pitää huolta nuoren asioista. Yhdessä tekemisen, arkisen ohjauksen ja perhetyön avulla pyritään tukemaan nuorta muutosta vaativissa hankalissa asioissa ja syventämään perheen

sisäistä vuorovaikutusta. Omaohjaajat tekevät tiivistä yhteistyötä lapsen huoltajien kanssa ja tukevat vanhempia kasvatustehtävässään ja vanhemmuudessaan. Omaohjaajatyössä pyritään kannustamaan, nostamaan esiin nuoren voimavaroja positiivisen palautteen avulla. (Valtion koulukodit 2019, viitattu 22.3.2020).

Usealla koulukotiin sijoitetulla nuorella on epäonnistumisen kokemuksia aiemmassa koulunkäyntihistoriassaan. Siirtymävaiheessa oikean koulutusalan ja opiskelumuodon löytyminen sekä opiskelutaitojen vahvistuminen on nuorelle tärkeää tavoitteiden saavuttamiseksi. Koulukotiin sijoitettava perusopetuksen loppuvaiheessa oleva 16-vuotias nuori tarvitsee erilaista ohjausta, kasvatusta ja tukea kuin esimerkiksi yläkoulun alkuvaiheessa oleva nuori. Toisen asteen opintoihin siirtyminen voi olla haastavaa repaleisen koulunkäyntihistorian ja henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman (HOJKS) mukaisen opiskelun jälkeen. Känkäsen mukaan itsenäistymisvaiheessa on tärkeää, että nuori oppii tunnistamaan omat voimavaransa, osaa huolehtia itsestään ja suhtautuu luottavaisesti selviytymiseensä. Tietoisuus omista voimavaroista ei yksinään riitä. Työntekijän tehtävänä on auttaa nuorta pitämään yllä itsenäistymistä tukevaa suuntaa ja tavoitteellista, yhteisten sopimuksien mukaista työskentelyä. Henkisen tuen lisäksi nuori tarvitsee hyvin konkreettista, tarpeisiin vastaavaa ja tarpeeksi intensiivistä tukea, jotta itsenäisen elämän aloittaminen olisi mahdollisimman sujuvaa. (2013, 271).

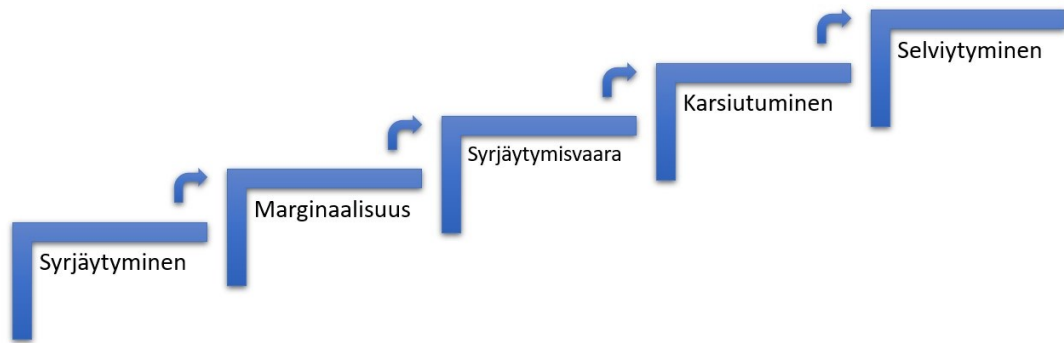
Useissa tutkimuksissa ja kirjallisuudessa sijaishuollossa tehtävää sosiaalialan ohjaustyötä kuvataan arkiseksi huolenpidoksi, lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi ja terapeuttisella työotteella tehtäväksi haasteelliseksi lastensuojelutyöksi, jonka yhtenä tavoitteena on lapsen kuntoutuminen traumaattisista kokemuksista. Koulutukseen ja koulunkäyntiin liittyvistä asioista päätösvalta on lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä. Lastensuojelulaitoksissa työntekijät asettuvat vanhemman rooliin biologisten vanhempien rinnalle. Enroosin mukaan sijaishuoltopaikat ovat kodin tarjajia ja niiden julkisena tehtävänä nähdään muun muassa kaltoinkohtelulta suojeleminen, kontrolli, hoito ja kuntouttaminen, koulunkäynnin turvaaminen sekä institutionaalinen dokumentointi raportoinnin ja kuukausikoosteiden muodossa, yhteistyö lapsen vanhempien, sosiaalityöntekijöiden sekä muiden viranomaisten kanssa. Vanhemmuuden vastuu, oikeudet ja velvollisuudet on jaettu valtion, lastensuojeluviranomaisen, sijaishuoltopaikan ja biologisten vanhempien välillä. (2016, 228-230).

Laakson mukaan lastensuojelulaitoksissa tehtävää työtä ja sen kehittämistä on tarkasteltu lähinnä menetelmien kehittämisenä. Ammatillisuudessa korostuu sensitiivisyys tulkita arkisia tilanteita ja

tehdä päätöksiä haasteellisissa tilanteissa. Arkiseen huolenpitoon sisältyy laitostyön luonne, lasten kanssa olemisen tapa sekä ammatillisuuden haasteellisuus. Pyrkimys normalisoida ja turvata lapsen tavallista arkea vaikuttaa työntekijöiden tapaan olla lasten kanssa. Arkinen huolenpito on selkeä ja konkreettinen viesti lapselle siitä, että hänen hyvinvoinnistaan välitetään ja huolehditaan aikuisten toimesta. Lastensuojelussa tehtävää työn haasteellisuutta lisäävät nopeasti muuttuvat tilanteet. Laakso kuvaa tätä käsitteellä yllätyksellisyys, joka on jatkuvasti läsnä lastenkotityössä ja vaatii työntekijältä kykyä reagoida nopeasti muuttuviin tilanteisiin neuvottelemalla ja organisoimalla asiat ja tilanteet uudelleen. Yllätyksellisyys liittyy myös kokonaisvaltaisesti useiden lasten elämäntilanteisiin. Lasten tulevaisuutta ajatellen tehdyt suunnitelmat saattavat muuttua myös lapsesta johtumattomista syistä, esimerkiksi vanhempien elämäntilanteen muuttuessa. Asiakasneuvotteluissa tehdyt sopimukset on arvioitava uudelleen lapsen turvallisuuden ja hyvinvoinnin kannalta. Yllätyksellisyys tuo mukanaan epävarmuutta siitä, mitkä toimintatavat ja ratkaisut olisivat lapsen hyvinvoinnin kannalta oikeita. (2012, 132-143).

Jokaisella lapsella ja nuorella on mahdollisuus selviytyä vaikeistakin elämänvaiheista ja kokemuksista. Oikein ajoitetulla ja kohdennetulla tuella on suuri merkitys haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten selviytymisessä. Yhteiskunnan palvelujärjestelmä pyrkii tukemaan eri keinoin kansalaisia tasapainoiseen yhteiskuntaan integroitumiseen. Lämsä (1999, 51) on kehittänyt syrjäytymisen ja selviytymisen tikapuu- mallin, joka korostaa elämäntilannetta, voimavaroja ja ratkaisukeisyyttä sekä sitä, miten palvelujärjestelmä pyrkii vastaamaan nuoren elämäntilanteen haasteisiin. Kuronen on mukauttanut väitöskirjassaan tikapuut siten, että ylin porras kuvaa selviytymistä ja alin porras syrjäytymistä (kuviot 2). Väliin jäävät portaat ovat alhaalta ylöspäin marginaalisuus, syrjäytymisvaara ja karsiutuminen. Tikapuu-malli kuvaa myös niitä toimenpiteitä, joilla nuorta on mahdollisuus auttaa siirtymään seuraavalle portaalle. Tikapuiden alimmalla portaalla nuori on kotikasvatuksen, yleisopetuksen ja avohuollon toimenpiteiden ulkopuolella eli kiireellisesti sijoitettuna tai huostaan otettuna. Marginaalisuuden portaalla nuoren mahdollisuudet vaikuttaa omaan tilanteeseensa ja itsemääräämisoikeutensa ovat rajoittuneet, nuorta ohjataan ja kontrolloidaan sekä rajoitetaan ei-toivottua käyttäytymistä. Syrjäytymisvaara-portaalla nuoren ongelmia yritetään ratkaista ja häntä kasvatetaan palvelujärjestelmän taholta. Karsiutumisen-portaalla nuorella on elämänmuutoksista johtuvia lyhytaikaisia tai vähäisiä hyvinvointipuutteita ja niistä johtuvia tuen tarpeita. Hän täydentää voimavarojaan tai korvaa resurssipuutteitaan yleisillä palveluilla ja oma-aloitteisesti hakee tarpeisiinsa taloudellista tai sosiaalista tukea. Selviytymisen portaalla nuori selviytyy omien voimavarojensa ja tukiverkostojen sekä palvelujärjestelmän tarjoaman tuen avulla, hänellä on ongelmanratkaisua- ja elämäntilantataitoja, nuoren identiteettiin liittyy usko omiin

vaikutusmahdollisuuksiin ja tulevaisuuteen. Hän kokee kuuluvansa yhteisöön ja on integroitunut yhteiskuntaan ja sen vallitseviin odotuksiin ja normeihin. (2010, 56-59. Ks. Lämsä, 2009).

Kuvio 2. Selviytymisen portaat Kurosta (2010, 56-59) mukaillen.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkimuksen tarkoitus, tavoite ja tutkimustehtävät

Tämä tutkimus on laadullinen tutkimus, jonka tarkoituksena on kuvailla ohjaajien kokemuksia oma-ohjaajatyöstä koulukotiin sijoitetun nuoren siirtymävaiheessa toisen asteen opintoihin ja kehittämisajatuksia nuoren siirtymävaiheen ohjaustyön kehittämisestä. Tavoitteena on, että ohjaajien kokemusten ja kehittämisajatusten pohjalta on mahdollista kehittää nuorten tarpeita vastaavia käytäntöjä nuoren koulutuksen siirtymävaiheeseen liittyvässä ohjaustyössä. Siirtymävaiheessa olevien nuorten ohjaamisesta kertovien kokemusten tutkimiseen laadullinen tutkimus sopii, koska kokemusten kuvaileminen ja dokumentointi sekä kokemuseräisen tiedon hyödyntäminen käytäntöjen ja rakenteiden kehittämistä ajatellen avautuu parhaiten tuomalla tutkimukseen osallistuvien omin sanoin kertoman hiljaisen kokemustiedon ja kehittämisajatuksia kaikkien saataville. Laadullisella tutkimuksella on myös mahdollista tuottaa tietoa vaativasta lastensuojelun sijaishuollon työstä koulukodissa tutkimukseen osallistuneiden ohjaajien näkökulmasta katsottuna ja heidän anonymiteettiaan vaarantamatta.

Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää aiheeseen liittyvien rakenteiden, työmenetelmien ja toimintamallien kehittämistyössä. Kehittämistyön tuloksien toimivuutta tulisi testata myös kentällä käytännön työssä ja erilaisissa työympäristöissä, jotta niitä olisi mahdollista soveltaa. Tutkimustuloksia hyödyntämällä on kehittämistyössä mahdollisuus luoda dokumentoituun tietoon perustuvia ja käytännössä hyväksi todettuja toimintamalleja Limingan koulutuskeskuksen ja mahdollisesti myös muiden Valtion koulukotien yksiköiden käyttöön. Toikko ja Rantanen mainitsevat, että aidossa toimintaympäristössä syntyvä tieto nousee käytännön toiminnasta ja tarpeesta ratkaista käytännössä ilmeneviä ongelmia ja tietoa käyttävät ne, jotka siitä hyötyvät toimintansa kehittämisen muodossa. (2009, 42-43).

Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit kuvaavat sosionomin ammatillisista osaamista. Opinnäytetyöni henkilökohtaisena tavoitteena on, että osaan tuottaa ja arvioida tietoa hyvinvoinnin edistämiseksi ja toimia tutkimus- ja kehittämistyön eettisten periaatteiden ja ohjeiden mukaisesti. Tämän opinnäytetyötutkimuksesta saadun tiedon kautta tavoitteenani on kehittää eettistä osaamistani ammatillisessa kasvussani. (Arene 2020, viitattu 9.1.2020).

Tutkimustehtävät

1. Millaisia kokemuksia Limingan koulutuskeskuksen ohjaajilla on ohjaustyöstä nuoren siirtymävaiheessa toisen asteen opintoihin?
2. Millaisia ohjaustyön kehittämisajatuksia on Limingan koulutuskeskuksen ohjaajilla koskien nuoren siirtymävaihetta toisen asteen opintoihin?

3.2 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

Opinnäytetyötutkimus on laadullinen tutkimus, missä lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja tutkittavan tapauksen ainutlaatuisuus. Tavoitteena on tutkimuksen avulla ymmärtää kokonaisvaltaisesti ohjaajien kokemuksia ja kehittämisajatuksia nuoren siirtymävaiheen ohjaustyöstä. Olennaista on tuoda haastateltavien ääni ja kokemukset kuuluviin. Tässä tutkimuksessa on haastateltu neljää Limingan koulutuskeskuksen vaativan kasvatuksen osastolla työskentelevää ohjaajaa. Tavoitteena on tilastollisten yleistysten sijaan ymmärtää tutkimuskohdetta, eli nuoren koulutuksen siirtymävaiheeseen liittyvän ohjaustyön kokemuksia ja kehittämisajatuksia ja kuvailla kahden koulutuksen siirtymävaiheeseen liittyviä prosesseja, merkityksiä ja ilmiöitä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161, 182; Hirsjärvi & Hurme 2001, 59; Kananen 2008, 25).

Laadulliselle tutkimukselle tyypillinen piirre on kokonaisvaltainen tiedonhankinta ja aineiston hankinnassa suositaan ihmistä tiedon keruun instrumenttina. Tutkija luottaa mittausvälineitä enemmän keskusteluihin tutkittaviensa kanssa ja tärkeää on, että tutkimukseen osallistuvien kokemustieto ja näkökulma tutkittavaan aiheeseen pääsevät hyvin esille. Aineiston kokoaminen ohjaajien yksilöllisistä kokemuksista ja kehittämisajatuksista siirtymävaiheessa olevien nuorten ohjaustyöstä edistää ymmärrystä koulukotiin sijoitetun nuoren siirtymävaiheen ohjaustyön sisällöstä. (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara 2015, 161-162).

3.3 Tutkimusmenetelmänä teemahaastattelu

Tutkimuksen tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Teemahaastattelu on puoleksi strukturoitu haastattelumuoto. Teemat ovat tarkoituksellisesti väljiä ja avoimia, koska tarkoitus on

antaa jokaiselle haastateltavalle mahdollisuus tuottaa teemaan sisältyvää subjektiivista tietoa mahdollisimman vähällä opinnäytetyön tekijän ohjauksella. Samat teemat säilyvät haastattelusta toiseen, mutta kysymysten muoto ja järjestys saattaa vaihdella. Arkisesta keskustelusta tilanne eroaa haastattelijan ennalta tekemän haastattelun suunnittelun ja valmistelun myötä (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 208). Haastattelujen aikana esitettiin teemoihin liittyviä avoimia kysymyksiä ja tarvittaessa tarkentavia jatkokysymyksiä. Jokaiselle haastateltavalle annettiin mahdollisuus kertoa kokemuksistaan ja kehittämisajatuksistaan mahdollisimman vapaasti. Lisäksi haastattelun lopussa haastateltavalle annettiin mahdollisuus koota yhteen ajatuksiinsa ja kertoa vapaasti asioita, joita haastatteli ei huomannut kysyä.

Opinnäytetyötutkimuksen haastattelun teemoiksi valittiin ohjaajien kokemukset ja kehittämisajatuksset nuoren koulutuksen siirtymävaiheeseen ja tässä tutkimuksessa määritellyn siirtymävaiheprosessin eri vaiheisiin liittyvästä ohjaustyöstä (liite 3). Teemojen avulla oli mahdollista kuvailla jäsennellysti, millaista tukea ja ohjausta ohjaajan on mahdollista tarjota koulutuksen siirtymävaiheprosessissa olevalle nuorelle. Tärkeää oli nostaa esiin hiljaista, subjektiivista kokemustietoa ja kehittämisajatuksia siitä, miten ohjaustyöllä on mahdollista tukea nuoren siirtymistä toisen asteen opintoihin ja millä tavoin ohjaajien mielestä ohjaustyötä olisi mahdollista kehittää. Siirtymävaiheen kuvaaminen eri vaiheita sisältävänä prosessina auttaa ymmärtämään ohjaustyön pitkäjänteisyyttä ja tavoitteellisuutta sekä suunnitelmallisuutta yksilökohtaisessa ohjaustyössä.

Teemahaastattelurunko (liite 3) koottiin siten, että kokemuksiin liittyvät aihealueet jaettiin prosessinomaisesti viiteen eri vaiheeseen mukaillen nuoren koulutuksen siirtymävaihetta: Kokemukset ohjaustyöstä ennen yhteishakua, kokemukset ohjaustyöstä yhteishaun valinnoissa, kokemukset ohjaustyöstä opiskelupaikan varmistuessa tai ilman opiskelupaikkaa jäädessä, kokemukset ennen opintojen aloitusta ja kokemukset nuoren opintojen aikana tai opintojen keskeytyessä. Jokainen vaihe sisälsi neljä eri alateemakokonaisuutta. Ensimmäisenä alateemana oli Kokemukset kyseisessä vaiheessa tehtävästä ohjaustyöstä. Tämän teeman alla kysyttiin kysymyksiä työtehtävistä, työmenetelmistä, ohjaustyötä ohjaavista tekijöistä ja ohjaajan roolista. Seuraava alateema Kokemukset kyseisen vaiheen ohjaustyön haasteista ja mahdollisuuksista piti sisällään kysymyksiä ohjaustyön haasteista, mahdollisuuksista sekä niiden tunnistamisesta ohjaustyössä. Kolmannen Kokemukset monialaisesta/moniammatillisesta yhteistyöstä-alateeman alla kysyttiin kyseisen vaiheen yhteistyökumppaneista ja ohjaajia pyydettiin omin sanoin kuvailemaan tehtävää yhteistyötä.

Viimeisenä eli neljäntenä alateemana oli Kokemukset koulutuksesta ja ohjaustyön toteuttamismahdollisuuksista kyseisessä vaiheessa. Tämän teeman alla oli kysymyksiä ohjaajien saamasta koulutuksesta liittyen koulutuksen siirtymävaiheeseen sekä ohjauksen toteutusmahdollisuuksista muiden työtehtävien ohella. Jokaisessa vaiheessa kysyttiin myös yhtenä alateemana ohjaajien kehittämisajatuksia kyseisessä vaiheessa tehtävään ohjaustyöhön. Lisäksi ohjaajille esitettiin kysymyksiä ohjaustyön ja työyhteisön kehittämis- ja koulutustarpeista liittyen nuoren koulutuksen siirtymävaiheeseen, oppivelvollisuuden pidentämisen vaikutuksista ohjaustyöhön sekä ammattikoulu-uudistuksen vaikutuksista ohjaustyöhön.

3.4 Aineiston keruu ja tutkimukseen osallistujat

Tutkimusluvan saamisen jälkeen tutkimushaastatteluihin osallistujia etsittiin lumipallo-otantaa soveltaen. Lumipallo-otanta (snowball sampling) tarkoittaa sitä, että haastatteluaineisto koostuu avainhenkilön haastattelusta ja hänen sekä muiden haastateltavien ehdottamista tutkimushaastatteluun sopivista henkilöistä. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 59; Laitala & Puuronen 2016, 254). Tutkimushaastatteluun suostunut avainhenkilö lähetti ensin tutkimuksesta ja haastattelupyynnöstä kertovan sähköpostin tutkimuksen valintakriteerit täyttävälle Limingan koulutuskeskuksen ohjaajille. Haastateltaviksi valikoitiin ohjaajia, joiden omaohjattava nuori on mukana keväällä 2020 yhteishaussa tai on osallistunut yhteishakuun keväällä 2019 ja opiskelee tällä hetkellä toisen asteen koulutuksessa tai on keskeyttänyt opinnot. Opinnäytetyötutkimuksen tekijä lähestyi heitä myöhemmin sähköpostilla, jossa oli mukana tutkimuksen saatekirje (liite 2). Tutkimukseen osallistujat valittiin niiden ohjaajien joukosta, jotka ilmaisivat kiinnostuksensa osallistua tutkimushaastatteluun. Haastatteluihin valittiin harkinnanvaraisesti pienellä näytteellä neljä ohjaajaa, jotka työskentelevät Limingan koulutuskeskuksen neljällä eri vaativan kasvatuksen osastoilla.

Tutkimushaastatteluun valituilla ohjaajilla oli seitsemän vuorokautta aikaa antaa sähköpostilla kirjallinen suostumuksensa tutkimushaastatteluun sekä ehdottaa sopivaa haastattelu-aikaa ja -paikkaa, mikäli he eivät kokeneet mielekkääksi osallistua haastatteluun työaikana ja työpaikan tiloissa. Haastateltavat lähettivät sähköpostitse suostumuksensa haastatteluun ja ilmoittivat heille sopivan paikan ja ajankohdan haastattelulle. Viikon sisällä haastatteluajat ja -paikat oli sovittu ja opinnäytetyön tekijä vastasi haastateltavien tutkimukseen liittyviin kysymyksiin sähköpostitse.

Kaikki yksilöhaastattelut toteutettiin viikon aikana helmikuussa 2020. Kaksi haastatteluista tehtiin haastateltavien kotona heidän vapaa-ajallaan ja kaksi haastateltavien työaikana työpaikan tiloissa. Kaikkien haastattelujen tunnelma oli rauhallinen ja haastattelut olivat kestoaltaan keskimäärin 1 tunnin ja 15 minuutin mittaisia. Haastateltavat olivat opinnäytetyötutkimuksen tekijän havaintojen mukaan vapautuneita ja luontevia. Haastatteluaineisto kerättiin tallentamalla haastattelut nauhurin avulla. Haastattelujen nauhoitukseen lupa kysyttiin haastattelupyyntöön liitettyssä saatekirjeessä, joten nauhurin käyttö ei tullut haastateltaville yllätyksenä. Puheliaampien haastateltavien kohdalla äänitettyä haastattelumateriaalia syntyi runsaasti ja haastattelun kesto saattoi venyä reippaasti yli 60 minuutin mittaiseksi. Kaikkien haastateltavien kohdalla keskustelu pysyi kuitenkin haastattelun teemojen sisällä koko haastattelun ajan. Haastatteluaineisto antoi runsaasti vastauksia tutkimuskysymyksiin. Haastateltavat eivät kokeneet kiusalliseksi puhua vaikeistakaan aiheista, kuten ohjaustyötä haastavista asioista. Haastateltavien vastauksia varauduttiin selkeyttämään tarkentavilla kysymyksillä ja niitä esitettiin usein välittämättä siitä, että haastateltava ajatteli opinnäytetyön tekijän toistavan itseään. Tähän keinoon turvauduttiin siksi, että analyysivaiheessa tulkinnot olisivat aineistolähtöisiä eikä aineiston lisäksi opinnäytetyön tekijän omista tulkinnoista ja ennakko-oletuksista lähteviä.

3.5 Aineiston analyysi

Laadullisen aineiston analyysit ovat deskriptiivisiä eli kuvailevia. Tarkoituksena on jäsentää ja hahmottaa tutkimusaluetta ymmärtämiseen pyrkivällä lähestymistavalla. Tämän tutkimuksen aineisto on analysoitu teemoittelemalla. Teemoittelun käyttäminen analyysimenetelmänä on luonteva jatkumo teemahaastatteluaineiston analysoimisessa. Yhtäläisyyksien ja samankaltaisuuden lisäksi pyritään löytämään myös eroavaisuuksia ja moninaisuutta, jolloin analyysista tulee tarkempaa ja aineistolähtöisempää. Aineiston runsaus ja elämänläheisyys voivat tehdä analyysivaiheen mielenkiintoiseksi ja haastavaksi, mutta kaikkea kerättyä aineistoa ei ole mahdollista hyödyntää eikä tarpeellista analysoida (Eskola & Suonranta 2014, 140; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 224-225).

Tutkimuksessa kerätty haastatteluaineisto litteroitiin sanatarkasti mahdollisimman pian haastattelujen jälkeen, joko haastattelupäivänä tai viimeistään haastattelun jälkeisenä päivänä. Tallennettua haastatteluaineistoa kertyi yhteensä 4 tuntia 48 minuuttia. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 76 A4-sivua fonttikoolla 12 ja rivinvälillä 1. Litterointiin kului aikaa noin 7,5 tuntia yhtä haastattelua kohden. Haastattelujen litterointi oli sujuvaa, koska nauhalla haastateltavien puhe kuului selkeästi

ja häiriöttömästi. Jokainen haastateltava koodattiin omalla koodillaan (esimerkiksi H2= haastateltava 2). Kun kaikki haastattelut oli litteroitu, aineisto luettiin läpi haastattelu kerrallaan useaan otteeseen.

Teemoittelussa laadullinen aineisto pilkotaan ja ryhmitellään erilaisten haastatteluissa puhuttujen aihealueiden sisältöjen mukaan. Kun aineistosta on tehty alustava ryhmittely, aineistosta aletaan etsiä varsinaisia teemoja eli puhuttuja seikkoja kyseisestä aihealueesta. (Kajaanin ammattikorkeakoulu 2020, viitattu 24.4.2020; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, viitattu 4.3.2020). Analyysin aikana muodostetut teemat perustuvat opinnäytetyön tekijän tulkintoihin haastateltavien vastauksista. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 173.)

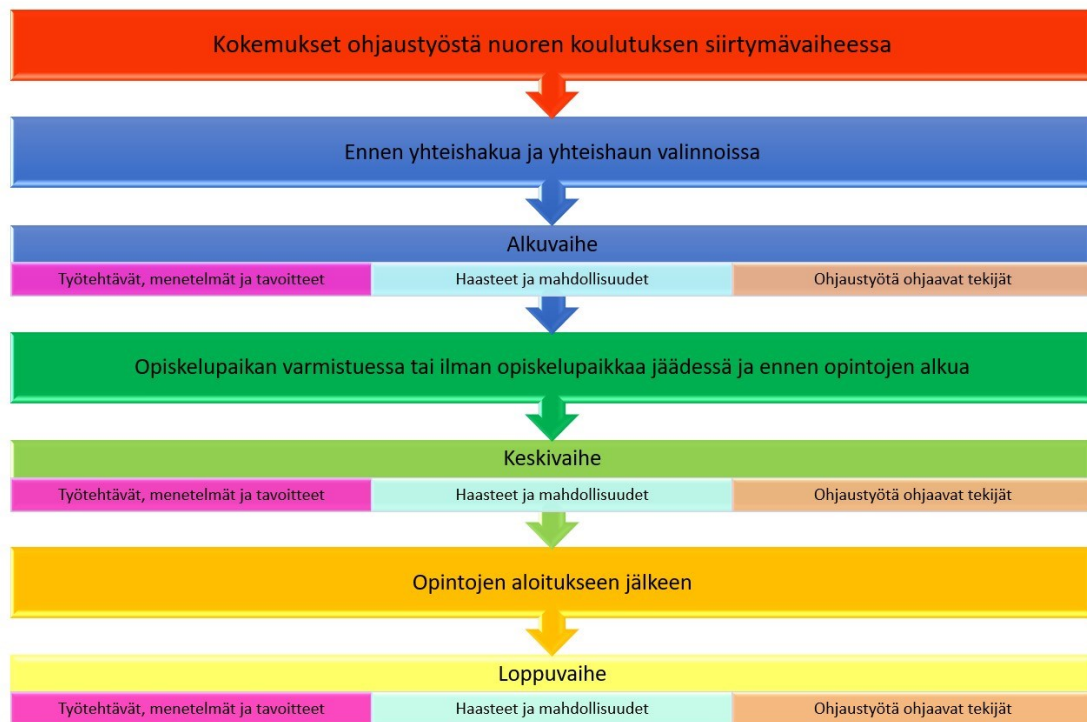
Analyysin aluksi haastattelut tallennettiin jokainen omaksi tiedostokseen (esimerkiksi Haastattelu H1). Jokainen haastattelu pilkottiin teemarungon mukaisesti ensin siirtymävaiheen viiden vaiheen mukaan. Sen jälkeen jokaisesta haastattelusta pilkottiin teemojen mukaiset haastatteluosiot omiksi tiedostoikseen ja tiedostoihin yhdistettiin kaikkien haastateltavien vastaukset kyseisestä teemasta. Kehittämisajatuksia sisältävät vastaukset koottiin viiden eri vaiheen mukaan omaksi tiedostokseen ja lisäkysymykset omaksi tiedostokseen.

Tämän jälkeen aineistosta etsittiin samankaltaisuuksia ja poikkeavuuksia. Aineistoa tiivistettiin teema teemalta yhdistämällä samankaltaisuuksia puhutuista aihealueista. Siirtymävaiheprosessi tiivistettiin viidestä vaiheesta kolmeen vaiheeseen aineistosta koottujen vastauksien sisältöjen perusteella (kuvio 3). Näin siirtymävaiheprosessi tiivistyi kolmeen vaiheeseen: Alkuvaihe, joka sisältää ohjaajien kokemukset vaiheista Ennen yhteishakua ja Yhteishaun valinnoissa. Keskivaihe sisältää kokemukset vaiheista Opiskelupaikan varmistuessa tai nuoren jäädessä ilman opiskelupaikkaa ja Ennen opintojen aloitusta. Loppuvaihe sisältää kokemukset vaiheesta Opintojen aloituksen jälkeen.

Keskeisiä aiheita sisältäviä alateemoja muodostettiin etsimällä vastauksista yhdistäviä seikkoja. Eri vaiheiden alateemoja tiivistettiin ja yhdistettiin siten, että jokaiseen kolmeen vaiheeseen muodostettiin ohjaustyön sisältöä kuvaavista kokemuksista alateemat Työtehtävät, menetelmät ja tavoitteet, Ohjaustyön haasteet ja mahdollisuudet sekä Ohjaustyötä ohjaavat tekijät.

Työtehtävät, menetelmät ja tavoitteet-alateemaan tiivistettiin aineistosta haastateltavien kokemuksia, joissa kuvailtiin kyseisen vaiheen työtehtäviä, käytettäviä menetelmiä, työn tavoitteita

(esimerkkinä taulukko kuviossa 4). Ohjaustyön haasteet ja mahdollisuudet-teeman alle koottiin aineistosta kokemuksia, joissa mainitaan jokin kyseisessä vaiheessa ohjaustyötä haastava tai ohjaukselle mahdollisuuksia antava asia. Ohjaustyötä ohjaavista tekijöistä-teeman alle koottiin haastateltavien kokemuksia, jossa mainitaan jokin ohjaustyötä ohjaava tekijä kyseisessä vaiheessa. Tällä tavoin etsittiin vastauksia ensimmäiseen tutkimustehtävään.

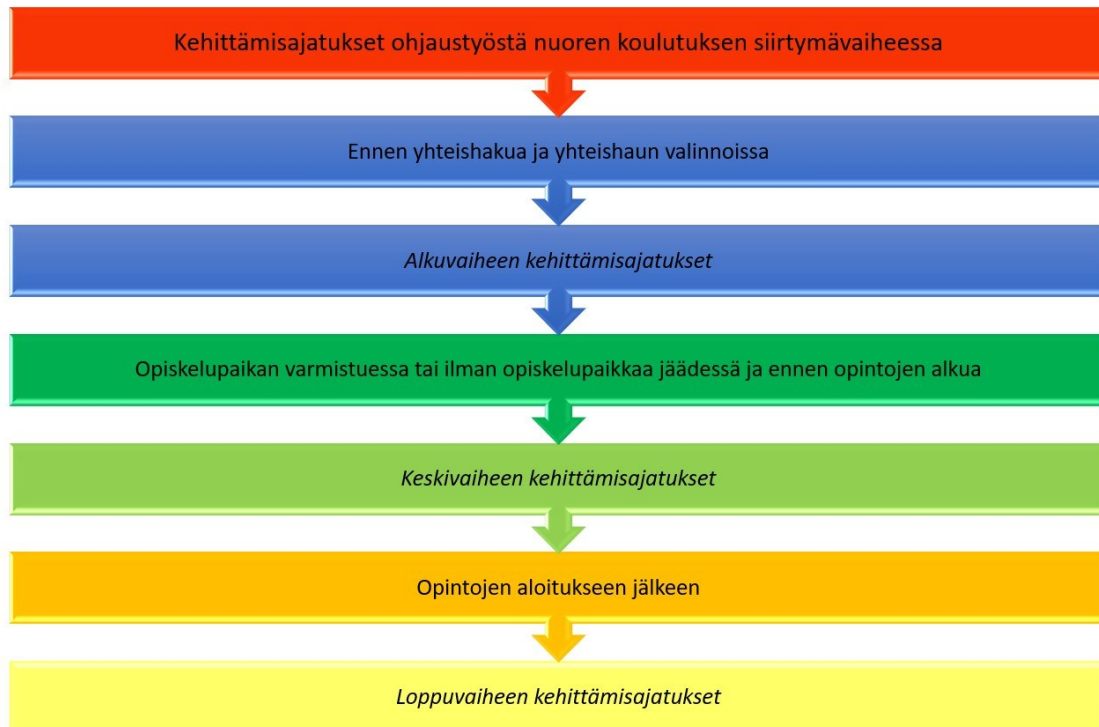
Kuvio 3. Haastatteluaineiston koottujen kokemusten pilkkominen ja ryhmittely tutkimuksen analyysissä.

Aineistosta esiin nousseet teemat, joilla ohjaajat kuvailevat alkuvaiheen työtehtäviä, menetelmiä ja tavoitteita	Teemoja luonnehtivat kuvaukset
Tulevaisuusorientoitunut keskustelu <i>Tulevaisuuden muistelu</i> <i>Puheeksi otto</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Unelmointi nuoren kanssa • Nuoren koulutukseen liittyvien toiveiden ja haaveiden realistiset pohdinnat • Keskustelu nuoren tulevaisuuden suunnitelmista • Keskustelu kaverisuhteista, asumisvaihtoehdoista ja nuoren tarvitsemista tukimuodoista • Nuoren vahvuuksista ja voimavaroista puhuminen • Arkiset ruokapäytäkeskustelut
Motivointi ja psykososiaalinen tukeminen	<ul style="list-style-type: none"> • Kannustaminen • Rohkaisu • Uskalluksen lisääminen • Motivointi yhteishaun tekemiseen mahdollisista tulevista muutoksista huolimatta
Arjen hallinta ja yhteydenpito	<ul style="list-style-type: none"> • Arkirutiinien sujuminen • Koulunkäynnin sujuminen • Yhteydenpito vanhempiin ja sosiaalityöntekijään ja muihin yhteistyötahoihin
Tiedon haku ja suunnittelu	<ul style="list-style-type: none"> • Tiedon haku internetistä koulutusaloista ja ammateista sekä mahdollisista oppilaitoksista ja pääsyvaatimuksista • Koulukodin koulun opinto-ohjaajan konsultointi • Sosiaalityöntekijän asettamat rajat yhteishakuvalinnoille • Lähialueen oppilaitoksista keskustelu
Ohjaajan rooli	<ul style="list-style-type: none"> • Kannustaja • Rohkaisija • Tukihenkilö • Realiteettien sanoittaja

Kuvio 4. Taulukoituna teemat, joiden sisältöä ohjaajat kuvailivat kokemuksissaan siirtymävaiheen alkuvaiheen työtehtävistä, menetelmistä ja työn tavoitteista.

Kehittämisajatukset ryhmiteltiin kokemusten tavoin ensin siirtymävaiheprosessin mukaisesti viiteen vaiheeseen ja tiivistettiin alku-, keski- ja loppuvaiheen mukaisesti kolmeen eri tiedostoon (kuvio 5). Jokaisen vaiheen sisältämistä kehittämisajatuksista etsittiin samankaltaisuuksia ja poikkeavuuksia. Kehittämisajatukset rajattiin niihin, joilla on suoraa vaikutusta ohjaajien tekemään ohjaustyöhön. Samankaltaisuuksia sisältävät kehittämisajatukset koottiin omaksi tiedostokseen ja niistä muodostettiin kehittämisajatuksen sisällön mukaisia teemoja. Näin saatiin vastauksia toiseen

tutkimustehtävään. Lisäkysymysten sisältämien aihealueiden vastaukset yhdistettiin sisällön perusteella joko kokemusten tai kehittämisajatusten sisällön mukaisiin teemoihin.

Kuvio 5. Haastatteluaineistosta koottujen kehittämisajatusten ryhmittely tutkimuksen analyysissä.

3.6 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on tärkeää arvioida tutkimuksen uskottavuus, vahvistettavuus, refleksiivisyys ja siirrettävyys. Tutkimuksen luotettavuus perustuu tutkimuksen aineiston laatuun. Laadua on mahdollista parantaa teknisestä välineistöstä huolehtimalla ja pitämällä haastattelupäiväkirjaa. Laadullisessa tutkimuksessa teemahaastattelulla kerätyn aineiston uskottavuutta on mahdollista määrittää osoittamalla tutkijan tulkintojen ja tutkittavien tulkintojen välinen vastaavuus. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 184-185). Vahvistettavuudella tarkoitetaan muiden tutkijoiden yksimielisyyttä tutkimustuloksista. Refleksiivisyys määritellään sillä, miten tutkija on asemoinut itsensä tutkittavaan ilmiöön. Tämä edellyttää tutkimuksen tekijältä omien lähtökohtiensa tuntemusta tutkimuksen teossa ja arvioimista vaikutuksestaan aineistoonsa ja tutkimusprosessiin. Laadullisessa tutkimuksessa siirrettävyys on haasteellista, koska sosiaalisen todellisuuden monimuotoisuuden vuoksi laadullisessa tutkimuksessa yleistyksen ei ole mahdollisia. Tulosten siirtäminen toiseen

kontekstiin voi onnistua tietyin ehdoin, jos tutkittava tapaus on dokumentoitu tarkasti. (Kananen 2008, 126-127; Tuomi & Sarajärvi 2012, 138).

Tämän tutkimuksen uskottavuutta osoitetaan siten, että haastattelutilanteissa varmistettiin tarkentavilla kysymyksillä, tarkentamalla kysymyksiä haastateltavalle ja tiivistämällä haastateltavan kertomaa. Teemahaastattelurunkoa (liite 3) kootessa tutustuttiin tietoperustassa olevaan tutkimustietoon. Haastattelut toteutettiin teemahaastattelurungon mukaisesti. Kaikilta haastateltavilta kysyttiin tarvittaessa samankaltaisia tarkentavia kysymyksiä aihealueittain. Niiden pohjalta kerättiin aineistoa ohjaajien kokemuksista ja kehittämisajatuksia ohjaustyöhön.

Tässä tutkimuksessa vahvistettavuutta osoitetaan siten, että tutkimuksen tekijä on perehtynyt muihin aihepiiriin liittyviin tutkimuksiin. Tutkimuksen tietoperustaan kootuista tutkimuksista ja kirjallisuudesta sijaishuollossa tehtävästä työstä on pääteltävissä, että koulukotiin sijoitetut nuoret tarvitsevat tiivistä tukea ja ohjausta koulutuksen siirtymävaiheessa ja itsenäistymisprosessissa aikuisuuteen ja yhteiskuntaan integroitumiseen. Jahnukaisen (2004, 294) mukaan erityistä tukea tarvitsevien nuorten siirtymät peruskoulusta ammattiopintoihin ja lopulta työmarkkinoille ja yhteiskuntaan integroitumiseen ovat hyvin erilaisia. Pekkarisen selvityksen mukaan vuosina 2013-2015 Valtion koulukodeista peruskoulun päättötodistuksen saaneista oppilaista 75 prosenttia siirtyi toisen asteen opintoihin ja opinnot aloittaneista 30 prosenttia keskeytti opinnot ensimmäisen opiskeluvuoden aikana. Kahden vuoden kuluttua vain noin joka kolmas opintonsa aloittaneista (22 prosenttia) jatkoi edelleen opintojaan. Kiinnittyäkseen toisen asteen opintoihin nuoret tarvitsevat intensiivistä tukea, ohjausta ja jälkihuollon työskentelyä. (2017, 58, 72).

Tämän tutkimuksen refleksiivisyyden osoittaminen edellytti tutkimuksen tekijältä omien lähtökoh-
tiansa tuntemusta tutkimuksen teossa ja arvioimista hänen vaikutuksestaan aineistoonsa ja tutkimusprosessiin. Tutkimus pyrkii tuomaan esiin mahdollisimman hyvin tutkittavien kokemuksia ja käsitteitä. Tutkimuksen tekijä oli tietoinen vaikutuksestaan haastateltavilta saatavaan tietoon aineiston keruuvaiheessa. Analyysi on opinnäytetyön tekemää tulkintaa ja johtopäätöksiä haastatteluaineistosta. Tutkimuksen tekijä on tietoinen omista arvoistaan koulutukseen liittyvissä asioissa ja koulutuksesta merkittävänä suojaava tekijänä lapsen kasvussa ja kehityksessä. Tutkimuksen aikana tekijä oli osa-aikaisessa ohjaajan työsuhteessa tutkimuksen yhteistyökumppanina toimivaan Limingan koulutuskeskukseen. Siksi opinnäytetyön tekijän asema ja vaikutus oli otettava kriittisen tarkastelun ja reflektoinnin kohteeksi tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa. Tutkimusta tehtiin omista kokemuksista ja ennakkokäsityksistä irtautuvana opinnäytetyötutkimuksen tekijänä.

Tutkimuksen tuloksiin sisältyi vain tutkimukseen osallistuneiden ohjaajien subjektiiviset kokemukset ja kehittämisajatukset. Tutkimukseen osallistuneet ohjaajat olivat haastatteluhetkellä tietoisia opinnäytetyön tekijän osa-aikaisesta työsuhteesta tutkimuksen yhteistyökumppaniin. Lopullinen päätös tutkimuksen luotettavuudesta on raportin lukijalla. (Rauhala & Vironkannas 2011, 239-241).

Tässä tutkimuksessa siirrettävyyttä pyrittiin parantamaan hyvällä ja tarkalla dokumentoinnilla. Tuloksiin koottiin yksityiskohtaisesti haastateltujen ohjaajien kokemuksia sekä kehittämisajatuksia nuoren koulutuksen siirtymävaiheeseen liittyvästä ohjaustyöstä. Kokemukset ovat yksilöllisiä ja ainutkertaisia, joten niiden siirrettävyys sellaisenaan ei ole mahdollista. Kehittämisajatuksen pohjalta tehtyä mahdollista kehitystyötä voi olla mahdollista soveltaa muissakin Valtion koulukotien yksiköissä. Sijoitettujen lasten koulutuksen tärkeys ja siirtymävaiheen tukeminen ei ole maantieteellisesti eikä yksikkökohtaisesti rajattu ja sidottu asia.

3.7 Tutkimuksen eettisyys

Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettisten suositusten mukaan ammattikorkeakoulun opinnäytetyöntekijän on hallittava opinnäytetyöprosessin hyvä tieteellinen käytäntö, tieteellisen käytännön vastuut ja eettisen ennakkoarvioinnin lähtökohdat, tarpeellisuus ja ennakkoarviointimenettely. Ennen opinnäytetyön toteutusta tehtiin vaadittu yhteistyösopimus toimeksiantajan, ammattikorkeakoulun ja opiskelijan välillä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, viitattu 7.3.2020).

Virallinen tutkimuslupa (liite 1) saatiin Limingan koulutuskeskuksen johtajalta tammikuussa 2020. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeistuksen mukaan vastuu hyvän tieteellisen käytännön noudattamisesta kuuluu ensisijaisesti opinnäytetyötä tekeväälle opiskelijalle. Tutkimukseen valitut haastateltavat valittiin vapaaehtoisuuteen perustuen molemminpuolisella suostumuksella. Mahdollisuus kieltäytymiseen, osallistumisen perumiseen tai haastattelun keskeyttämiseen taattiin tutkimukseen osallistuvalla henkilöllä missä tahansa vaiheessa tutkimusta. Tutkimukseen osallistuvilla haastateltavilla oli oikeus saada informaatiota kirjallisesti tutkimuksen sisällöstä, henkilötietojen käsittelystä, tutkimuksen käytännön toteutuksesta, aineiston käsittelystä ja säilytyksestä. Edellä mainitut tiedot annettiin heille sähköpostitse saatekirjeen muodossa. Heille annettiin seitsemän vuorokautta harkinta-aikaa osallistumispäätöksen tekemiseen, haastatteluosuuden antamiseen kirjallisena ja tutkimusta koskeviin kysymyksiin vastattiin pyydettyä. Lisäksi tutkimuksen sisällöstä ja

muista edellä mainituista asioista kerrottiin haastateltaville vielä haastattelun alussa suullisesti. (Kuula 2006, 119; Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, viitattu 7.3.2020).

Tutkimusta tehdessä noudatettiin rehellisyyttä, huolellisuutta, avoimuutta, suunnitelmallisuutta hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti ja muiden tutkijoiden työtä kunnioittaen. Tutkimukseen osallistuneita ohjaajia kohdeltiin arvostavasti ja heidän oikeuttaan kieltäytyä tai keskeyttää haastattelu kunnioitettiin. Kukaan tutkimukseen osallistuneista ei halunnut keskeyttää haastattelua, vaan tutkimuksen aihe koettiin tärkeäksi jo haastattelun ajankohdankin vuoksi. Haastattelut toteutettiin helmikuussa, jolloin nuorten koulutuksen yhteishaku oli alkamassa. Haastattelujen tallentamisessa noudatettiin rehellisyyttä ja tarkkuutta. Äänitetyissä haastattelutallenteissa ei mainittu suoria tunnistetietoja. Myöskään aineiston analyysivaiheessa haastateltavia ei merkitty tunnistetietoja sisältävillä tunnisteilla vaan kirjain- ja numerokoodilla. Haastattelutallenteet käsiteltiin ja säilytettiin turvallisessa yksityisessä paikassa. Nauhurista haastatteluaineisto poistettiin heti äänitiedoston turvalliseen tiedostosisaintiin siirtämisen jälkeen. Tallenteet tuhotaan opinnäytetyön valmistumisen jälkeen, viimeistään kesäkuussa 2020. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 23-24).

Tutkimukseen osallistuvia ohjaajia sitoi lastensuojelun sijaishuollossa työskentelevinä virkamiehinä vaitiolo - ja salassapitovelvollisuus. Salassapitovelvollisuus koski opinnäytetyön tekijän osalta myös haastattelujen aikana haastattelutilan ulkopuolella kuultuja ja nähtyjä asioita. Lisäksi tutkimusta tehdessä pyrittiin olemaan aiheuttamatta haittaa Limingan koulutuskeskuksessa asuville nuorille ja henkilökunnalle tutkimushaastatteluja tehdessä. (Kuula 2006, 90-91).

Opinnäytetyön tekijä ymmärsi, että tutkimus koskee ohjaajien tekemää työtä ja heidän kokemuksiinsa ohjaustyöstä, mikä edellytti opinnäytetyön tekijältä sensitiivisyyttä ja hienotunteisuutta tutkittavia ja heidän työtänsä ja kokemuksiensa koskevia tulkintoja kohtaan. Tutkittaessa haastateltavien ohjaajien tekemää työtä täytyi opinnäytetyön tekijän muodostaa kysymykset hienovaraisesti ja keskittyä dialogiin, jotta haastateltava koki tulleeensa kuulluksi. Analyysin aikana haastateltavien sanoisia ei muokattu eikä niistä muodostettu vääristeltyjä tulkintoja.

Yksityisyydensuojan ja tietosuojan periaatteiden mukaisesti haastateltaville annettiin mahdollisuus säilyttää anonymiteettinsä tutkimustulosten raportoinnissa. Heidän haastattelunäytteensä kirjoitetaan tähän tutkimusraporttiin niin, ettei vastauksista ole pääteltävissä heidän henkilöllisyyttään. Haastatteluaineistosta poimittuja haastattelunotteita muokattiin siten, ettei niistä ole murteen puolesta mahdollista tunnistaa tutkimukseen osallistunutta haastateltavaa. Haastattelunäytteen sisältö

säilytettiin alkuperäisenä haastateltavan sanomana ilmaisuna. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 309-310; Arene 2020, viitattu 7.3.2020).

Haastateltaville annettiin myös mahdollisuus vaikuttaa haastattelun ajankohtaan ja haastattelupaikkaan siten, että halutessaan heillä oli mahdollisuus osallistua haastatteluun työajan ja työpaikan ulkopuolella, jolloin heidän anonymiteettinsa haastatteluun osallistumisessa säilyi myös työyhteisön piirissä. Tällä tavoin pyrittiin minimoimaan tutkimukseen osallistumisen vahingollisuus ja riskit tutkimukseen osallistuvalla sekä tutkimuksen luotettavuudelle. Opinnäytetyötutkimuksella ei tulisi olla henkisen, sosiaalisen tai taloudellisen vahingon riskiä tai haittaa tutkimukseen osallistuneille ohjaajille.

4 OHJAAJIEN KOKEMUKSET OHJAUSTYÖSTÄ NUOREN SIIRTYMÄVAIHEESSA TOISEN ASTEEN OPINTOIHIIN

Tässä luvussa tarkastellaan tutkimuksen tuloksia ja käsitellään tutkimustuloksia vastaamalla tutkimustehtävään: millaisia kokemuksia Limingan koulutuskeskuksen ohjaajilla on ohjaustyöstä nuoren siirtymävaiheessa toisen asteen opintoihin? Ensimmäisessä alaluvussa kuvaillaan ohjaajien kokemuksia työtehtävistä, menetelmistä ja työn tavoitteista eri vaiheissa siirtymävaihetta. Toisessa alaluvussa käsitellään aineistosta esiin nousseita kokemuksia ohjaustyön haasteista ja mahdollisuuksista. Kolmannessa alaluvussa kuvaillaan ohjaajien kokemuksia ohjaustyötä ohjaavista tekijöistä.

4.1 Työtehtävät, menetelmät ja tavoitteet

Tulevaisuusorientoitunut keskustelu. Koko nuoren koulutuksen siirtymävaiheen ohjaustyö painottuu ohjaajien kokemusten perusteella vahvasti arjen keskellä tapahtuvaan tulevaisuusorientoituneeseen keskusteluun nuoren kanssa. Siirtymävaiheen alkuvaiheessa keskustelu pitää yleensä sisällään unelmointia, toiveiden ja haaveiden realistisia pohdintoja sekä pohdintoja nuoren vahvuuksista ja voimavaroista, esimerkiksi Tulevaisuuden muistelu- menetelmän avulla. Nuoren omien päätöksien tukemisen ohella keskusteluissa kartoitetaan muuta sosiaalista elämää koulun ulkopuolella. Puheeksi otetaan esimerkiksi kaverisuhteet, asumisvaihtoehdot ja nuoren tarvitsemat tukimuodot. Kokemustensa mukaan on tärkeää sanoittaa nuorelle koulunkäynnin ja muun arkisen toiminnan sujuvuuden tärkeys, jotta siirto lähemmäs kotia ja toisen asteen toivottua koulupaikkaa olisi mahdollista tulevana syksynä.

Siirtymävaiheen keskivaiheessa, jolloin tieto opiskelijavalinnoista julkistetaan, käydään keskusteluja siitä, mitä opiskelupaikan saaminen käytännössä tarkoittaa. Ohjaajat ohjaavat nuoria opiskelupaikan vastaanottamisessa ja sanoittavat nuorelle niitä haasteita, mitä opintoihin liittyvissä asioissa voi tulla eteen. Ohjaajat näkevät keskustelujen tavoitteeksi nuoren uskalluksen lisäämisen ja toimijuuden vahvistamisen. Ohjaajien kokemusten mukaan on hyvä sanallisesti valmistaa nuorta siihen, että tulevat suuret muutokset voivat tuntua myös pahalta. Tunteiden sanoittaminen on tärkeä osa ohjaustyöhön keskivaiheessa kuuluvaa erotyöskentelyä.

Me kasvatetaan näitä nuoria niitten omaa elämää niitten omaa tulevaisuutta varten. Että se tulevaisuus on jossakin muualla kuin tuossa meidän laitoksessa. (H1).

Siirtymävaiheen loppuvaiheessa nuorten kanssa keskustellaan muun muassa opintojen sujumisesta. Ohjaajien kokemusten mukaan koulukotiin sijoitetuilla nuorilla usein opinnot keskeytyvät syystä tai toisesta. Mikäli nuori puhuu aikeistaan keskeyttää opinnot, ohjaajat pyrkivät keskustelemaan nuoren kanssa ennen lopullista keskeyttämis päätöstä. Joskus nuoren impulsiivinen keskeyttämis päätös on mahdollista ohjaajien kokemusten mukaan pyörtää sillä, että nuorelle tarjotaan koulun tai osaston toimesta enemmän joustoa ja tukea opintoihin. Joskus nuoren opintojen keskeytys ei ole nuoren oma valinta vaan moniammatillisen työryhmän ratkaisu.

Motivointi ja psykososiaalinen tukeminen. Ohjaajat kokevat tehtäväkseen siirtymävaiheen alkuvaiheessa kannustaa ja rohkaista nuorta pysymään omissa suunnitelmissaan ja tavoitteissaan yhteishaun valintoihin liittyvissä päätöksissä. Nuoren motivoinnin yhteishakuun koetaan olevan haastavampaa, mikäli hän joutuu jossain vaiheessa hakemaan siirtoa toiseen oppilaitokseen sijoituksen päättyessä Limingan koulutuskeskuksessa. Siirtymävaiheen keskivaiheessa nuoria pelottaa ja huolestaa oma selviytyminen opinnoissa ja uudessa ympäristössä. Jos nuori jää ilman opiskelupaikkaa, ohjaajien kokemusten mukaan on tärkeää lohduttaa, pitää yllä toivoa ja rauhoittaa nuorta. Nuoren tilanteen rauhoittuessa edetään ohjaustyössä nuoren asiakassuunnitelman mukaisesti. Jos nuori jää Limingan koulutuskeskukseen, ohjaajat kannustavat ja tukevat nuorta hakemaan opiskelupaikkaa uudelleen täydennyshaun tai jatkuvan haun kautta. Ennen opintojen aloitusta ja nuoren siirtymistä uuteen sijoituspaikkaan tai omaan asuntoon ohjaajien kokemusten mukaan motivointi ja tukeminen muuttuu itsenäistymisorientoituneemman ohjaustyön suuntaan. Nuorta valmistellaan orientoitumaan opiskeluun ja selviytymään opiskelussa ja arjen rutiineissa itsenäisesti. On tärkeää ilmaista nuorelle, että jokainen nuori aloittaa toisen asteen opinnot omista lähtökohdistaan katsottuna. Siirtymävaiheen loppuvaiheessa ohjaajan on tärkeää olla kiinnostunut nuoren opinnoista, tarjota tukea opintoihin ja olla vahvana aikuisena tukemassa nuorta.

Arjen hallinta ja yhteydenpito. Siirtymävaiheen alkuvaiheessa ohjaajien kokemusten mukaan keskitytään arkirutiinien ja koulunkäynnin sujumiseen. Yhteyttä pidetään nuoren sosiaalityöntekijän ja vanhempien kanssa. Siirtymävaiheen keskivaiheessa nuorten arkea rytmitetään kesätöiden ja kotilomien kautta. Tavoitteena on pitää arki sujuvana ja elämänhallinta kunnossa ennen opintojen alkua. Yhteydenpito on tiiviimpää sijoittavaan sosiaalityöntekijään ja mahdollisesti uuteen

sijoituspaikkaan. Mikäli nuori aloittaa toisen asteen opinnot ollessaan vielä sijoitettuna Liminkaan, ohjaajat tukevat nuorta opiskeluvälineiden hankinnassa, koulumatkoihin tutustumisessa, opintoetuuksien hakemisessa sekä arkisten rutiinien hallinnassa. Siirtymävaiheen loppuvaiheessa opintojen alkaessa ohjaustyössä keskitytään siihen, että nuoren opiskelu sujuu ja arjen toiminnot pysyvät hallinnassa. Ohjaajat tukevat arjen sujuvuutta konkreettisesti, esimerkiksi kuljettamalla nuorta kouluun ensimmäisten päivien aikana. Arjen hallinnalla tavoitellaan ohjauksessa nuoren luontaista itsenäistymistä. Ohjaajat seuraavat Wilma-järjestelmän kautta palautetta nuoren opiskelusta, mutta pitävät myös tiiviisti yhteyttä ohjaavaan opettajaan, sijoittavaan sosiaalityöntekijään ja vanhempiin. Jos nuori haluaa suorittaa E-lukio-opintoja, ohjataan nuorta eri kursseille ilmoittautumisessa, hänelle hankitaan tarvittavat oppikirjat ja välineet, jotta hän pystyy osallistumaan etänä E-lukion luennoille.

Nuori pääsee heti alusta siihen kouluun, koulunkäynnin rytmiin kiinni ja saa semmosia onnistumisen kokemuksia, et kyllä mä näen, et se on tärkein siinä ohjaustyössä (H2).

Tiedon haku ja suunnittelu. Siirtymävaiheen alussa keskusteluiden ohessa haetaan tietoa koulutusaloista ja ammateista sekä mahdollisista oppilaitoksista ja pääsyvaatimuksista. Ohjaajien kokemusten mukaan on tärkeää myös muistuttaa nuorta sosiaalityöntekijän päätösten asettamista raameista, joiden puitteissa nuoren on yhteishaku tehtävä. Mikäli sijoitus Limingan koulutuskeskuksessa jatkuu, kannattaa nuorta kannustaa hakemaan opiskelupaikkaa nykyisen sijoituspaikan lähialueelta. Siirtymävaiheen keskivaiheessa ohjaaja nuoren kanssa asiakassuunnitelman mukaisesti suunnittelee ja toteuttaa konkreettisia muutto- ja siirtoasioita sekä selvittää sosiaaliturvaan kuuluvia etuuksia, kuten opintotuki- ja toimeentulotukiasioita. Siirtymävaiheen loppuvaiheessa ohjaajien kokemusten mukaan opinnot keskeyttäneen nuoren kanssa aloitetaan nuoren toimintakyvyn salliessa muiden vaihtoehtojen kartoittaminen. Näitä ovat jatkuvassa haussa olevat opiskelumahdollisuudet, kymppiluokan opinnot, E-lukio-opinnot, työharjoittelu tai koulutuskokeilu alueen yrityksissä tai oppilaitoksissa.

Ohjaajan rooli. Ohjaajien kokemusten mukaan heidän roolinaan on siirtymävaiheen alkuvaiheessa toimia pääsääntöisesti nuoren kannustajana ja tukihenkilönä. Mutta myös realiteettien sanoittajana kuitenkin lannistamatta nuoren haaveita ja toiveita realiteettien varjolla. Siirtymävaiheen keskivaiheessa painottuva yhteydenpitäjänä oleminen tarkoittaa ohjaajien kokemusten mukaan sitä, että ohjaajan tehtävänä on huolehtia yhteydenpidosta vanhempiin, nuoren

sosiaalityöntekijään ja muihin yhteistyötahoihin. Siirtymävaiheen loppuvaiheessa ennen opintojen alussa ohjaajat kuvaavat rooliaan rinnalla kulkijaksi ja taustatueksi.

Back up. Välillä sitä on roskakori, johon kaadetaan se kurjuus mitä siellä koulussa on ja oma väsyminen ja turhautuminen ja sitä on tsemppari, joka myös kannustaa. Mutta kyllä sitä on taustatuki. Välissä pukataan vähän eteenpäin ja välillä pidetään kiinni, että ei kaadu. (H3).

4.2 Ohjaustyön haasteet ja mahdollisuudet

Realiteettien välinen ristiriita. Alkuvaiheen ohjaustyötä haastavana tekijänä ohjaajat kokevat nuoren haaveiden ja nuoren tilanteen realiteettien välisen ristiriidan. Kokemuksista esiin nousee vahvasti eettinen pohdinta siitä, kuinka paljon voi kannustaa nuorta etenemään kohti haaveitaan, jos nuoren oppimisvalmiudet, voimavarat tai toimintakyvyn haasteet eivät vastaa tietyn koulutusalan pääsyvaatimuksia. Ohjaajien kokemusten mukaan nuoret ovat usein näköalattomia ja epätoivoisia oman tulevaisuutensa suhteen. Opiskelumotivaation puutteen taustalla saattaa olla nuoren luottamuksen puute omiin kykyihin, ylisukupolvinen problematiikka sekä nuorten identifioutuminen koulukotinuoriksi. Haasteetta ohjaustyöhön tuo myös eri toimijoiden, kuten vanhempien ja sijoittajien, toiveet nuoren koulutusasioista.

Tiedon kulku. Ohjaajien kokemuksissa on eroavaisuuksia siitä, kuinka paljon etenkin siirtymävaiheen alkuvaiheessa koulun ja asumisyksikkönä olevan osaston välillä on tiedon vaihtoa. Toisinaan tieto yhteishakuvalinnoista saadaan koululta heti yhteishaun jälkeen. Joskus ohjaajat saavat tiedon, että yhteishaku on suoritettu, mutta tiedot nuoren tekemistä yhteishakuvalinnoista jäävät saamatta. Tämä asettaa haasteita nuoren tulevaisuuden ja opiskeluun liittyvien toimenpiteiden suunnitteluun osastolla tehtävässä ohjaustyössä etenkin siirtymävaiheen keskivaiheessa. Haasteita ohjaustyöhön tuo myös nuoren näkökulmasta pitkä aika yhteishaun valintojen ja koulupaikan varmistumisen välillä. Nuoret ovat saattaneet siirtyä toimintakykynsä parannuttua erityisen huolenpidon osastolta vaativan kasvatuksen osastolle tai nuoren sen hetkiset toiveet ja suunnitelmat eivät enää vastaa heidän yhteishaussa tekemiään koulutusala- ja paikkavalintoja. Ohjaajien kokemusten mukaan nuoret eivät välttämättä muista tekemiään yhteishakuvalintoja eikä niitä ole mahdollista tarkastaa osastolla käytävissä keskusteluissa, jos niitä ei ole dokumentoitu. Siirtymävaiheen keskivaiheessa ammattiryhmien välinen viestintä liittyy nuoren opiskelupaikan saamiseen ja

toimenpiteisiin, jos nuori jää ilman opiskelupaikkaa. Loppuvaiheessa tietoa vaihdetaan, mikäli nuoren opinnot keskeytyvät.

Keväällä koulun ja sen omaohjaajan yhteistyö, olisi enemmän sitä keskustelua, että voitaisiin yhdessäkin pohtia, että mitä mahdollisuuksia ja yhdessä tukea sitä nuorta. Enemmän tavallaan ehkä sitä viestintää koulun ja osaston välillä. Tuleehan meille monesti vaan tieto, että se (nuori) on koulussa hakenut näihin ja näihin. Kappas, mitenhan me nyt aletaan tätä suunnittelemaan tästä eteenpäin, jos se pääsee noihin. Että ne saattaa tulla monesti sillain yllärinä. (H3).

Asiakassuunnitelmien epätasällisyys ja asioiden keskeneräisyys. Ohjaustyötä haastaa siirtymävaiheen keskivaiheen sijoittuminen lomakauteen kesällä. Nuoren asioista vastaavat sosiaalityöntekijät ovat osan kesästä lomalla. Myös omaohjaajat pitävät kesälomansa, jonka aikana vastuu nuoren asioiden hoitamisesta on muilla osaston ohjaajilla tai sijaisilla. Mikäli asiakassuunnitelmaan ei ole kirjattu toimenpiteitä nuoren opiskeluasioihin liittyen, asioiden suunnittelu ja järjestely hidasuu. Nuorella pitäisi olla opiskelujen aloitukseen mennessä tiedossa ja järjestettynä uusi sijoituspaikka tai tukiasunto, jälkihuolto ja raha-asiat. Asioiden keskeneräisyys ja suunnitelmien vajaus heijastuu nuoreen epävarmuutena omasta tulevaisuudesta sekä tuottaa myös ohjaajalle stressiä ja huolta asioiden järjestymisestä ajallaan.

Pitäisi konkreettisemmin tehdä niitä tavoitteita ja se nyt on tietenkin lastensuojelulaissa ihan määriteltykin, et jokaisella nuorella on oikeus siihen konkreettiseen suunnitelmaan minkä kanssa tai minkä mukaan hänen elämässään edetään (H2).

Yks semmoinen asia, mitä mä toivoisin sijoittajan puolelta, että keväällä ennen, kun niitä vastauksia (opiskelupaikoista) tulee, niin enemmän olisi suunniteltu sitä Plan B:tä. Että jos pääset muuttamaan elokuun alussa paikkakunnalle X, niin meillä ois sulle nyt katsottuna mahdollisesti tukiasuntoa ja jälkihuollon työntekijöitä. Ja sitten, kun tulee se koulupaikka, niin siitä ilmoitetaan tietenkin heti sosiaalityöntekijällekin, että on koulupaikka sinne ja tänne ja tuonne. Niin okei tässä on jälkihuollon työntekijät, ottakaa heihin yhteyttä. Että se tavallaan tulisi sitä kautta. Helpottuisi. Ettei tarvis alkaa juhannusviikolla miettimään, että mitäköhän tässä tehtäisiin. Että sekin tuo siihen semmoista hektisyyttä ja kiirettä ja itsellekin sitä paineentuntoa ja tunnetta, että ei ole aikaa. Vaikka ei itse pysty vaikuttamaan siihen onko sitä tukiasuntoa ja jälkihuollon ohjausta vai ei. (H3).

Tilanteiden nopea muuttuminen. Ohjaajien kokemusten mukaan nuorten päihdetilanteet ovat usein vaikeita, millä on suuri vaikutus opintojen aloitukseen siirtymävaiheen keski- ja loppuvaiheessa. Nuoren päihdeongelma voi hankaloitua retkahduksen myötä, nuoren perheen tilanne saattaa muuttua tai nuori ei voi mennä kotiin takaisin opintojen alkaessa. Etenkin kesäaikana retkahduksen mahdollisuus moninkertaistuu ja nuorten silmälläpidon tarve ohjaajien toimesta moninkertaistuu. Joskus ohjaajat joutuvat tekemään rajoitustoimenpiteitä nuoren hyvinvoinnin turvaamiseksi. Retkahduksen tunnistaminen on ohjaajien kokemusten perusteella nopeasti havaittavissa nuoren käyttäytymisen muuttuessa ja nuoren toimintakyvyn huonontuessa. Opintojen aloituksen aikana nuoreen saattaa kohdistua paineita myös muiden koulukotiin sijoitettujen nuorten taholta. Joskus joudutaan tekemään vanhempien ja sijoittavan sosiaalityöntekijän kanssa nuoren oman tahdon vastaisia ratkaisuja, esimerkiksi jatkamaan nuoren sijoitusta Limingassa opiskelupaikan saamisesta huolimatta. Ohjaajat kuvaavat, että toisen asteen opintonsa keskeyttävä nuori on eräänlainen väliinputoaja, jopa vahvasti tuetussa koulukotijärjestelmässä. Ohjaajien sanoin heidän kätensä ovat sidotut, mikäli nuori itse selkeästi tekee päätöksen keskeyttää opinnot ja allekirjoittaa eroamispäätökseen liittyvät asiakirjat. Keskeytys tulisi hoitaa hallitusti ja keskustelujen kautta ennen lopullista keskeytyspäätöstä. Ohjaajat eivät välttämättä koskaan saa tietää syytä, jonka vuoksi nuori keskeyttää opinnot.

Ammattikoulu-uudistus. Ohjaajien kokemusten mukaan ammattikoulutuksen uudistus on tuonut haastavuutta työn organisointiin ja resursointiin siirtymävaiheen loppuvaiheessa. Osaston toiminta ja käytännön järjestelyt täytyy suunnitella nuorten hajanaisten koulupäivien mukaisesti. Ammattikouluilla lukujärjestykset saattavat muuttua päivittäin, jolloin ohjaustyön suunnittelu ja organisointi sekä osaston resursointi on haasteellista. Ohjaajat kokevat kuitenkin jatkuvan haun mahdollisuuden tuoneen joustavuutta opintojen aloitukseen.

Omaohjaajatyö. Ohjaajien kokemusten mukaan omaohjaajatyöllä on mahdollisuus siirtymävaiheen alkuvaiheessa keskustelujen kautta saada nuorelle syttymään kipinä ja motivaatio opiskeluun. Tämä tapahtuu esimerkiksi nuoren vahvuuksia työstämällä yhdessä nuoren kanssa ja vahvistamalla tietoisesti nuoren toimijuutta. Nuoren selvät visiot omasta tulevaisuudestaan, halu opiskeluun ja itsensä kehittämiseen antavat enemmän mahdollisuuksia ohjaustyölle koko siirtymävaiheessa. Ohjaustyöllä on myös mahdollisuus muuttaa nuoren opittuja impulsiivisiin ja nopeisiin ratkaisuihin päätyviä toimintamalleja. Tärkeää on, että nuoren itsetunto vahvistuu ja nuori saa onnistumisen kokemuksia, esimerkiksi itsenäisesti kuljetuista koulumatkoista ja opiskelijaryhmään integroitumisesta. Kokemuksen tuoman varmuuden ja osittain nuorten samankaltaiset haasteet

tunnistamalla ohjaajat pyrkivät toimimaan ennakoivalla työotteella, jotta nuoren luontaisessa itsenäistymisessä ja opintojen aloituksessa olisi enemmän onnistumisen kokemuksia kuin haasteita. Perhetyön kautta tuodaan nuorta ja perhettä lähemmäs toisiaan ja pohditaan yhdessä vanhempien mahdollisuuksia tukea nuorta opintojen aloituksessa kotipaikkakunnalla.

Luottamuksellinen suhde. Ohjaajien kokemusten mukaan luottamuksellinen suhde nuoreen mahdollistaa nuoren tietoisuuden lisäämisen siitä, että opiskelusta on hyötyä hänelle. Nuorten kanssa asioiden työstäminen ja sanoittaminen auttaa myös ohjaajia ymmärtämään ja tunnistamaan nuorten opiskelupaikan saamiseen liittyviä haasteita. Usein vasta siirtymävaiheen keskivaiheessa nuori alkaa itse miettiä, mitä opiskelupaikan saaminen tarkoittaa, omaa selviytymistään, tuen tarvettaan ja osaamistaan. Luottamuksellisen suhteen myötä nuori myöntää tarvitsevansa ja ottaa vastaan apua asioiden järjestelyssä.

Tuen ja itseohjautuvuuden tasapaino. Ohjaajat pyrkivät siirtymävaiheen loppuvaiheessa ohjauksellaan aktivoimaan nuorta toimimaan itsenäisesti ja välttävät ohjaamasta nuoria liikaa. Nuorelle on hyvin tärkeää ilmaista, että ohjaajat ovat käytettävissä, mikäli nuori kokee tarvitsevansa apua ja tukea. Nuoren voi olla vaikea itse sanoittaa opiskeluun liittyviä tunteitaan ja se saattaa näkyä nuoren henkisessä hyvinvoinnissa osastolla. Ohjaajien kokemusten mukaan nuoren tuen tarve on suurta toisen asteen opintojen sujumisessa, koska opiskelu vaatii nuorilta enemmän panostusta verrattuna koulukodin peruskouluun. Tuen tulisi olla nuoren itsenäistymistä ja omaa toimijuutta vahvistavaa. Koulukodin strukturoitu arki helpottaa nuoren toiminnan ohjausta, vaikka toisen asteen opintoihin siirryttäessä oma-aloitteisuuden ja itseohjautuvuuden vaatimukset kasvavat nuorta kohtaan.

Ammatillinen reflektio. Tasapainon löytäminen tuen ja itseohjautuvuuden välillä haastaa myös ohjaajia pohtimaan ja arvioimaan omaa ohjaustyötään. Ohjaajan oma ammattiosaaminen, käsitykset ja arvostukset koulutuksen merkityksestä vaikuttavat ohjaustyöhön. Ohjaajat painottavat kokemuksissaan tietoisuuden lisäämistä nuoren opiskelujen aloituksen kuormittavuudesta nuorelle. Ohjaajan oma ammatillinen arvio nuoren tilanteesta ja toimintakyvystä heijastuu ohjaustyöskentelyyn. Ohjaajat kokevat, että opintojen alkaessa nuorella on paljon mahdollisuuksia niin sanotun normaaliin elämään aloittamiseen. Tämä tuo positiivista tunnetta myös ohjaajille omaan ammatilliseen työskentelyyn ja antaa lisää motivaatiota nuoren kannustamiseen.

Nuorella on siinä vaiheessa kaikki avaimet käsissään ja mahdollisuuksia siihen niin sanottuun normaaliin elämään aloittamiseen niin tavallaan se tuo semmoista positiivista fiilistä itsellekin omaan työhön, että nyt menee hyvin. (H4).

4.3 Ohjaustyötä ohjaavat tekijät

Asiakaslähtöiset tekijät. Nuoren toiveet ja haaveet, ikä, problematiikka, elämäntilanne ja toimintakyky ohjaavat asiakaslähtöisinä tekijöinä ohjaajien ohjaustyöskentelyä. Nuorten lyhyt aikakäsitys ja ymmärrys omien valintojen merkityksestä omalle tulevaisuudelle ohjaavat ohjaajien tekemiä ohjauskeskusteluita etenkin siirtymävaiheen alkuvaiheessa.

Kyllä mä pyrin siihen, että se olisi asiakaskohtaista ja asiakaslähtöistä, että se on nuori siinä se kenen haaveita ja toiveita sillä tavalla siinä lähettäisiin toteuttamaan (H2).

Siirtymävaiheen keski- ja loppuvaiheessa ohjaustyötä ohjaavia asiakaslähtöisiä tekijöinä ohjaajat painottavat ensisijaisesti nuoren asiakassuunnitelmaa, nuoren motivaatiotasoa, nuoren tuen tarpeita ja nuoren etua. Osa nuorista kykenee toimimaan itsenäisesti, mutta osa tarvitsee enemmän ohjausta arjen toiminnoissa. Pitkät koulumatkat ja koulupäivät sekä muutos opiskelussa verrattuna koulukodin peruskoulun opiskeluun kysyvät nuorelta voimavaroja. Nuorilla on myös turvattomuutta ja sosiaalisten tilanteiden pelkoa. Näihin edellä mainittuihin tuen tarpeisiin ohjaajat pyrkivät vastaamaan sillä, että saattavat nuoret kouluun ensimmäisten päivien aikana.

Moniammatillisesta yhteistyöstä lähtevät tekijät. Nuoren siirtymävaiheen alkuvaiheessa ohjaajat kokevat tärkeimpinä yhteistyötahoina nuoren itsensä lisäksi sijoittavan kunnan sosiaalityöntekijän, vanhemmat sekä koulukodin koulun. Ohjaajien kokemuksissa mainitaan useimmiten tiivis yhteistyö koulukodin opinto-ohjaajan kanssa, jolta saadaan asiantuntijatietoa oppilaitoksista ja pääsyvaatimuksista. Konkreettiseksi yhteistyöfoorumiksi mainitaan nuoren omatiimikokoukset, joihin osallistuvat Limingan koulutuskeskuksessa omaohjaaja, nuori, opettaja ja erityistyöntekijä. Asiakassuunnitelmanneuvotteluissa käydään keskustelua siitä, millaiset ovat nuoren asumis- ja tukimahdollisuudet, jos hän aloittaa syksyllä opinnot valitsemallaan opiskelupaikkakunnalla.

Ohjaajien kokemusten mukaan siirtymävaiheen keskivaiheessa yhteistyötä tehdään sosiaalityöntekijän kanssa. Myös vanhempien kanssa pidetään tiiviisti yhteyttä. Moniammatillisen yhteistyön

puitteissa järjestetään mahdollisesti uusi asiakassuunnitelmanneuvottelu, jossa tehdyillä päätöksillä nuoren asioiden järjestelyä ja muutoksiin liittyvää ohjausta viedään eteenpäin. Ohjaajilla on myös kokemusta siirtymävaiheen loppuvaiheessa tehdystä yhteistyöstä toisen asteen oppilaitosten opinto-ohjaajien ja opettajien kanssa. Nuoren opintojen hankaloituessa tai keskeytyessä uusien mahdollisuuksien kartoittamisessa moniammatillista yhteistyötä ohjaajien kanssa tekevät toisen asteen oppilaitoksen lisäksi koulukodin koulu, sosiaalityöntekijä ja koulukodin erityistyöntekijät.

5 OHJAAJIEN KEHITTÄMISAJATUKSET OHJAUSTYÖHÖN NUOREN SIIRTYMÄVAIHEESSA TOISEN ASTEEN OPINTOIHIIN

Tässä luvussa käsitellään tutkimustuloksia vastaamalla toiseen tutkimustehtävään: millaisia ohjaustyön kehittämisajatuksia on Limingan koulutuskeskuksen ohjaajilla koskien nuoren siirtymävaihetta toisen asteen opintoihin?

Viestinnän tehostaminen. Siirtymävaiheen alkuvaiheen kehittämisajatuksissa ohjaajat painottivat koulun ja osaston välisen viestinnän tehostamista. Suurin merkitys viestinnän tehostamisella ajatellaan olevan ohjaustyön sujuvuuden kannalta. Siirtymävaiheen alkuvaiheessa työyhteisön yhteinen keskustelu pitäisi aloittaa nykyistä aiemmin, siihen pitäisi resursoida aikaa sekä tietoisuutta koulutuksesta suojaavana tekijänä nuorelle koulukotisijoituksen jälkeisessä elämässä. Ohjaajat myös kokevat tärkeäksi ajattelun koulukotiin sijoitetuista nuorista kaikkien työntekijäryhmien yhteisinä nuorina edistävän myös koulun ja osastojen välistä viestintää.

He ovat meidän yhteisiä nuoria, joiden eteen me tehdään asioita, niin se (ajattelu) lisäksi mun mielestä sitä viestinvaihtoa puolin ja toisin ja tarvetta sille. (H4).

Ennakoiva suunnittelu asiakassuunnitelmissa. Kehittämisajatuksissa tarpeelliseksi nähdään ennakoivien suunnitelmien tekeminen etenkin siirtymävaiheen alkuvaiheessa ja ennen opiskelijavalintojen julkaisemista. Asiakassuunnitelmaan ohjaajat toivoisivat kirjattavan nuoren toisen asteen opiskeluun liittyvät suunnitelmat ja toimenpiteet, mahdollinen uusi sijoituspaikka, tukiasunto ja jälkihuollon työntekijät. Sekä vaihtoehtoiset toimenpiteet nuoren jäädessä ilman opiskelupaikkaa. Tämä selkeyttäisi ohjaajien työskentelyä siirtymävaiheen keskivaiheessa, koska ohjaajalla olisi heti koulupaikan varmistumisen jälkeen mahdollista nuoren kanssa tehdä suunnitelmat hyvissä ajoin ennen opintojen alkua. Tuettu ja konkreettisesti suunniteltu siirtymävaihe ja opintojen aloitus tukisi ohjaajien mukaan nuorten itsenäistymistä, johon liittyy paljon haasteita.

Siirtymävaiheen ohjaustyötä käsittelevä työohje ja koulutus. Ohjaajien kehittämisajatuksissa mainitaan, että itsenäistymisharjoitteluosastolla työskennelleiden työntekijöiden osaamista ja kokemusta nuorten itsenäistymisvaiheesta tulisi hyödyntää. Työohjeen muodossa hiljaista kokemustietoa olisi mahdollista tarjota kaikille Limingan koulutuskeskuksen ohjaajille, koska kaikilta

osastoilta nuoria ohjataan opiskelemaan toisen asteen oppilaitoksiin. Kehittämisaatuksissa nähdään tarvetta myös siirtymävaiheeseen liittyvälle koulutukselle. Valmiuksia ohjaustyöhön ohjaajat kokevat tällä hetkellä saavansa omasta koulutustaustastaan sekä työkokemuksen tuomasta varmuudesta. Nuoren siirtymävaiheeseen liittyvä ohjaustyö koettiin kuuluvan osaksi normaalia verkosto- ja ohjaustyötä sekä omaohjaajatyötä, mutta koulutuksen myötä he saivat lisää työkaluja ja valmiuksia ohjata nuoria toisen asteen opintoihin. Ohjaajan velvollisuudeksi nähtiin oman osaamisen pitäminen ajan tasalla nuoren koulutukseen ja siirtymävaiheeseen liittyvistä lakimuutoksista ja uudistuksista sekä opetussuunnitelmista.

En oo saanut koulutusta eikä oo kukaan muukaan näihin asioihin täällä saanut konkreettista koulutusta ja koska tää on kuitenkin niin merkittävä osa tän ikäisten nuorten elämää, niin se, että jos ois mahdollista tämmöseen koulutukseen niin olisin ensimmäisenä siellä jonossa niin niin..antais valmiuksia (H4).

Enemmän aikaa ja mahdollisuuksia. Ohjaajien kehittämisaatuksien mukaan heillä pitäisi olla siirtymävaiheen alkuvaiheessa enemmän aikaa ja mahdollisuuksia tutustua nuoren kanssa erilaisiin koulutusaloihin, opiskelumahdollisuuksiin ja ammatinvalintatesteihin. Tämä olisi tärkeää etenkin niiden nuorten kanssa, jotka eivät käy koulukodin koulua tai ovat oppivelvollisuutensa suorittaneet sijoituksen alkaessa. Siirtymävaiheen keski- ja loppuvaiheessa ohjaajilla pitäisi olla enemmän aikaa valmistella nuorta opiskeluun orientoitumiseen. Opintojen aloituksen pitäisi olla vahvemmin tuettua ja nuoren itsenäistymisen tukemiselle tulisi olla enemmän aikaa ja ymmärrystä. Mikäli nuorella olisi mahdollisuus tavata opettajansa, hän voisi itse sanoittaa sekä ajatuksiaan, jännitystä ja huolta aiheuttavia asioita, mutta myös kertoa omista vahvuuksistaan opiskelussa, jolloin tietosuoja ja salassapitovelvollisuus eivät asettaisi haasteita ohjaajalle. Riittävän ajan löytyminen nuoren yksilöllisten tarpeiden mukaisesti on tällä hetkellä haasteellista, mutta olennaista on työtehtävien priorisointi, koska nuoren opiskelujen aloitus koetaan tärkeänä vaiheena nuoren elämässä.

Erillinen ja valvottu tila opiskeluun. Kehittämisaatuksissa mainittiin tarpeelliseksi koulukodin koulusta erillinen tila, jossa oppivelvollisuutensa suorittaneen tai opintonsa keskeyttäneen nuoren on mahdollista tehdä tuetusti opintoihinsa liittyviä tehtäviä, esimerkiksi E-lukio-opintoja tai nuoren ammatillisten perusopintojen etätehtäviä. Ohjaajat näkevät nuoren kannalta toimivaksi mahdollisuudeksi ammatillisten opintojen etäopiskelumahdollisuuden, joka voisi motivoida nuoria opiskeluun nykyisiä vaihtoehtoja paremmin. Myös oppisopimuskoulutusvaihtoehtojen lisääminen voisi motivoida nuoria tutkinnon suorittamiseen.

Oppivelvollisuusiän pidentämistä koskeva suunnitelma. Ohjaajien kehittämisajatusten mukaan olisi hyvä tehdä jonkinlainen suunnitelma ennen mahdollista oppivelvollisuusiän pidentämistä koskevan lakimuutoksen voimaan astumista. Lain muutosta ohjaajat pitävät pääsääntöisesti hyvänä asiana, mutta eivät näe sen aiheuttavan suuria muutoksia omaan ohjaustyöhönsä. He ajattelevat kokemustensa perusteella yhteiskunnan luoman velvollisuuden helpottavan keskustelua nuoren kanssa ja argumentointia opiskelun pakollisuudesta täysi-ikäisyyteen ja sijoituksen päättymiseen saakka. Selvennystä kaivataan siihen, mitä oppivelvollisuusiän pidentäminen tarkoittaa koulukodin näkökulmasta ja miten toimitaan nuorten kanssa, jotka eivät oppivelvollisuusiän pidentämisestä huolimatta hae toisen asteen opintoihin.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyötutkimuksen tuloksista on todettavissa, että tutkimukseen osallistuneet ohjaajat tiedostavat selkeästi yhteiskunnassa vallitsevat odotukset, jotka koskevat nuorten kouluttautumista ja työelämään sijoittumista. Pelkkä peruskoulun päättötodistus ei enää riitä. Kääriälän, Berlinin, Laustenin, Hiilamon ja Ristikarin tutkimuksen tuloksista on pääteltävissä, kuinka tärkeää on tukea kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten kouluttautumista. Heidän koulutuksensa varmistaminen tukee parempia tuloksia lasten monilla elämänalueilla pitkällä aikavälillä. (2018, viitattu 24.4.2020). Ohjaajat tiedostavat kahden koulutuksen välisen siirtymävaiheen olevan suuri ja tärkeä muutosvaihe nuoren elämässä. Heidän kokemuksensa siirtymävaiheen ohjaustyöstä viestivät vahvasti siitä, että nuoren tukeminen ja ohjaaminen siirtymävaiheessa nähdään olennaisena osana omaa työnkuvaa ja ohjaustyöhön halutaan panostaa sekä ajallisesti että laadullisesti.

Koulutuksen siirtymävaiheen ohjaustyö ja nuoren tukeminen toisen asteen opintojen aikana on kaikkien tulosten perusteella osaston työntekijöiden yhteinen tehtävä eikä sitä voi jättää yksin oma-ohjaajan vastuulle. Tarja Heinon mukaan erityisesti konkreettisen tuen saaminen koulun loppuun saattamisessa, opiskelun aloittamisessa, tutkinnon saamisessa ja työelämään siirtymisessä on tärkeää nuoren tasapainoisen kehityksen kannalta. Työntekijöiden arvot ja asenteet näkyvät toiminnassa ja pienissä teoissa. Ammatillinen, mutta silti empaattinen, kannustava, ymmärtävä suhtautuminen nuoreen ja nuoren tavoitteellisen tulevaisuuden eteen ponnistelu tekee työstä vaikuttavaa. (2014, 301-302, 305-306, viitattu 4. 3. 2020).

Tutkimuksen tuloksista on todettavissa, että ohjaustyö on sisällöllisesti siirtymävaiheen kaikissa vaiheissa työtehtävien, menetelmien ja tavoitteiden osalta pääosin tulevaisuusorientoitunutta keskustelua ja arjen hallintaa. Keskustelujen menetelmät ja tavoitteet painottuvat nuoren toimijuuden vahvistamisen lisäksi ratkaisukeskeiseen tunne- ja voimavaratyöskentelyyn nuoren kanssa. Ohjaajat uskovat jokaisessa nuoressa olevaan potentiaaliin nuoren haasteista huolimatta ja muistuttavat usein, että nuorella on samat mahdollisuudet selviytyä elämässään kuin kenellä tahansa. Kurosen mukaan tulevaisuusorientoituneella ohjauksella on mahdollista ohjata nuoria kohti selviytymistä. Selviytyäkseen nuori saattaa tarvita ammatillista ohjausta uusien selviytymiskeinojen oppimiseen kielteisten kokemusten rinnalle. Kyky kohdata ja käsitellä tunteita puhumalla vähentää ahdistusta ja omien vahvuuksien ja voimavarojen löytyminen ja valintojen tekeminen lisää halua ja motivaatiota selviytymiseen ja muutokseen. (2010, 207). Malm määrittelee itsenäistymisen nuoren

toimijuuden vahvistumiseksi, jonka voi jakaa kolmeen eri osa-alueeseen. Nuoren ja sosiaalisen verkoston suhteiden ja kommunikaation vahvistuminen, arjenhallinta ja nuoren kokemus toimijuutensa vahvistumisesta muodostavat yhdessä kokonaisuuden, johon itsenäistymisen tukena olevien ammattilaisten tulee tähdätä. (Malm & Heikkanen 2018, 49-50, 72, viitattu 4.3.2020).

Ohjaajat tasapainoilevat nuoren koulutuksen siirtymävaiheen kaikissa vaiheissa sosiaalialan työlle ominaisessa tuen ja kontrollin välimaastossa. He haluavat välttää nuoren pakkointegraatiota yhteiskuntaan korostamalla ja vahvistamalla nuoren toimijuutta, mutta realiteettien sanoittajana ja nuoren arjen struktuurien ylläpitäjänä heidän ohjaustyössään näkyy myös kontrollin ulottuvuus. Kurosen (2010, 237) mukaan toimijuudella viitataan muun muassa yksilön kapasiteettiin tehdä päätöksiä ja toteuttaa niitä omien voimavarojensa mukaisesti. Usein nuoret ovat tavalla tai toisella riippuvaisia ohjaajan antamasta tuesta ja ohjauksesta koulutuksen siirtymävaiheen aikana omien tulevaisuuden suunnitelmiansa suhteen. Harvalla nuorella tulevaisuuden suunnitelmat ovat kristallinkirkkaita ja aikuisen tuki tulevaisuuden suunnitelmien osalta on tarpeen useimmille nuorille ilman koulukotisijoitustakin. On inhimillistä odottaa, että traumaattisia elämäntapahtumia kokeneet nuoret saavat tarpeitansa vastaavaa tukea tärkeässä ja koko nuoren tulevaisuuteen vaikuttavassa elämänmuutoksessa.

Lastensuojelun sijaishuollossa sanallinen kommunikointi lasten ja nuorten kanssa ei ole aina helppoa. Ohjaajien tehtävänä on tunnistaa, sanoittaa ja kohdata sekä käsitellä vaikeita tunteita ja kokemuksia nuorten kanssa. Juvosen mukaan luottamuksellisen ammatillisen suhteen rakentaminen on pitkäjänteistä ja kärsivällisyyttä vaativaa työtä. Luottamuksellinen suhde voi syntyä työntekijän ja asiakkaan välille vain, mikäli asiakas tuntee voivansa tarvittaessa turvautua työntekijään, olla riippuvainen ohjaajan antamasta tuesta kokematta sen kuitenkaan rajoittavan hänen toimijuuttaan. (2013, 50-51). Nuoren toimijuutta vahvistamalla ohjaajilla on ohjaustyössään mahdollista turvata Lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklan 1 ja 2 kohdan mukaisesti lapsen oikeus ilmaista omat mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja huomioida ne lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. (Unicef 2020. Lapsen oikeuksien sopimus, viitattu 3.4.2020).

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että ohjaajien kokemat haasteet ja kehittämisajatuksset koulutuksen siirtymävaiheen ohjaustyössä sijoittuvat ajallisesti kriittisiin pisteisiin siirtymävaiheessa: Yhteishakuvalintojen aikaan, opiskelupaikan vastaanottamisen jälkeiseen aikaan sekä opintojen aloituksen aikaan. Kaikilla koetuilla haasteilla on selkeä yhteys ohjaajien kehittämisajatuksien sisältämiin kehittämiskohteisiin: Nuoren koulutusasioihin liittyvän viestinnän ja

dokumentaation tehostamiseen organisaation sisällä, asiakassuunnitelmien ja tavoitteiden tarkentamiseen ennakoivasti suunniteltujen toimenpiteiden osalta sekä tiedon jakamiseen työyhteisössä siirtymävaiheen ohjausta koskevan työohjeen ja koulutuksen muodossa. Dialogisella viestinnällä ja suunnitelmien dokumentoinnilla on mahdollista lisätä aikaa ohjaustyölle, vähentää ohjaajan sekä nuoren epävarmuutta sekä vahvistaa työyhteisön tavoitetta kehittyä pois ammattiryhmittäin jakautuneesta työskentelystä kohti yhteistä työn tavoitetta.

Tutkimuksen tulosten perusteella ohjaajat toimivat valtiollisen vanhemmuuden henkilökohtaisella tasolla ohjattaessa nuoria itsenäistymään, kouluttautumaan ja integroitumaan yhteiskuntaan (Helavirta, 2016, 195). Tutkimukseen osallistuneen ohjaajan sanoin *”ohjaustyö on vanhemmuuden tuuraamista biologisten vanhempien rinnalla”*. Ohjaajilla on tärkeä rooli olla läsnä arjessa ja nuoren tukena tulevaisuuden suunnittelussa sekä muistuttamassa heitä oikeuksistaan, mutta myös velvollisuuksistaan. Paasivirran mukaan kokemus osallisuudesta ja kuulluksi tulemisesta on yksi vaikuttavimmista inhimillisistä tarpeista jokaisen elämässä. Osallisuuden toteutuminen edellyttää työntekijöiltä vuorovaikutus- ja kommunikointitaitoja sekä kiireetöntä kohtaamista nuoren ja hänen lähi-verkostonsa kanssa. (2019, 7, viitattu 4.3.2020). Känkänen muistuttaa, että turvaton sujuvan arjen hallinnan ja luottamuksellisen suhteen luomisen lisäksi aikuisten on autettava nuorta tunnistamaan ja vapauttamaan itsessään olevaa hyvää ja löytämään voimavaroja vaikeistakin kokemuksista ja ohjata nuorta löytämään keinoja erilaisten tunteiden ilmaisemiseen. (2012, 31, viitattu 4.3.2020).

Tutkimustuloksista on myös pääteltävissä, että ohjaajat pyrkivät ohjaustyössään normalisoimaan nuoruutta ja vähentämään koulukodin aiheuttamaa stigmaa nuorten ajattelussa itsestään ja kyvyistään. Nuorten kuva omasta identiteetistä koulukotinuorena saattaa sisältää terveen itsetunnon ja identiteetin kehitykselle haitallisia oletuksia, mielikuvia ja vääristyneitä käsityksiä. Heinon ja Orasen mukaan ammattilaisten tulisi pyrkiä murtamaan sijoitetun lapsen negatiivisia itseään koskevia ennakkokäsityksiä. Tärkeintä on tukitoimien ohella myönteinen, kannustava ja keskustelevala toimintakulttuuri, jossa lapsen kykyihin ja potentiaaliin uskotaan. (2012, 244). Onnismaa toteaa ohjauksen tavoitteeksi asiakkaan omien voimavarojen ja näkökulmanvaihdoksien painotuksen patologisoinnin ja vajavaisuusoletusten sijasta (2003, 8-9, viitattu 4.4.2020). Ohjaajat ovat Talaslammen ym. (2018) tavoin huolissaan siitä, että ammattikoulu-uudistuksen mukanaan tuomat muutokset syrjäyttävät tukea tarvitsevia, koulukotitaustan omaavia nuoria entistä enemmän koulutuksesta. Liiallinen itseohjautuvuus, ohjauksen puute sekä epäsäännölliset aikataulut koetaan haastaviksi muutoksenkin haavoittuvassa asemassa oleville nuorille (Talaslampi, Jahnukainen & Manninen 2019, 218, viitattu 24.4.2020).

Opinnäytetyötutkimuksen tuloksista on todettavissa, että ohjaajat kokevat puutteellisten asiakassuunnitelmien haastavan ohjaustyötään. Lastensuojelulaki (417/2007) ja lakisääteinen asiakassuunnitelma ohjaa vahvasti ohjaajien työtä. Lain lastensuojelulain muuttamisesta mukaan huostaan otetun lapsen asiakassuunnitelmaan kirjataan sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet, erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle, hänen vanhemmilleen, huoltajilleen tai muille lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaaville henkilöille. Asiakassuunnitelmaan on myös kirjattava miten lapsen terveydenhuolto, varhaiskasvatus, perusopetus ja muu lapsen opetus järjestetään. Asiakassuunnitelmaan on myös kirjattava arvioitu aika tavoitteiden toteutumiseen ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. (Laki lastensuojelulain muuttamisesta 542/2019 30 §).

Oppivelvollisuuden pidentämistä koskevan lakimuutoksen yhteydessä olisi hyvä pohtia myös lakisääteistä kirjaamista toimenpiteistä ja suunnitelmista, jotka koskevat huostaan otetun nuoren toisen asteen opintoja. Lapsen oikeuksien sopimuksen 28 artiklan 1 kohdan mukaan valtion on edistettävä toisen asteen koulutusta ja opinto-ohjausta, tuettava koulunkäynnin säännöllisyyttä sekä ehkäistävä koulunkäynnin keskeyttämistä. Erityisen tärkeäksi nousee tässä yhteydessä tutkimuksen tuloksissa esiin tullut kehittämisajatus nuoren asiakassuunnitelman opiskeluun liittyvien tavoitteiden ja toimenpiteiden suunnittelusta ja kirjaamisesta. Dokumentaatio on osa nuoren historiaa ja nuorella on oikeus saada nähtäväkseen itseään koskeva dokumentaatio. Yksityiskohtainen dokumentaatio ja ohjeistus tukee ohjaustyön suunnitelmallisuutta, eettisyyttä ja asioiden ennakoitavuutta. On tärkeää pystyä perustelemaan selkeästi ja eettisesti nuorelle kaiken häneen liittyvän toiminnan perusteet. (Unicef 2020. Lapsen oikeuksien sopimus, viitattu 3.4. 2020).

Opinnäytetyön tutkimuksesta saatujen tulosten perusteella voidaan todeta lastensuojelun sijaishuollon ohjaustyön moniulotteisuus, joka näkyy myös nuoren koulutuksen siirtymävaiheessa. Ohjaajat eivät miellä nuoriin kohdistuvaa ohjaustyötään ainoastaan strukturoituna arkisena huolenpitoa, vaan sen ohella myös sosiaalipedagogisluonteisena ja vanhemmuuden tehtävää muistuttavana non-formaalina kasvatustyönä. Non-formaaliksi kasvatukseksi on yleisesti määritelty formaalien instituutioiden, kuten koulun, ulkopuolella tehtävä lasten ja nuorten vapaa-aikana toteutuva kasvatustyö. Koulukoti on nuoren kasvu- ja kehitysympäristönä instituutio, jossa formaalit ja non-formaalit kasvattajat yhdistävät ammattitaitonsa formaalin instituution sisällä. Kurjen mukaan kasvatuksellisen, kuntouttavan ja sosiaalisen työn yhteinen päämäärä on nuoren sosialisatio: Tukea nuorta kuntoutumaan, kasvamaan ja kehittymään sekä oppimaan sosiaalisia taitoja ja valmiuksia sopeutuakseen ja integroituakseen yhteiskuntaan. (2006, 76-77).

7 POHDINTA

Opinnäytetyön tavoitteena oli, että ohjaajien kokemusten ja kehittämisajatusten pohjalta on mahdollista kehittää nuorten tarpeita vastaavia käytäntöjä nuoren koulutuksen siirtymävaiheeseen liittyvässä ohjaustyössä. Tutkimusmenetelmäksi valittiin teemahaastattelu ja analyysi toteutettiin teemotittelemalla. Tutkimustuloksien perusteella voidaan todeta, että ohjaajien kokemukset ohjaustyön tehtävistä, menetelmistä ja tavoitteista painottuvat kaikissa siirtymävaiheen eri vaiheissa vahvasti tulevaisuusorientoituneeseen keskusteluun nuorten kanssa sekä arjen hallintaan. Ohjaustyötä ohjaavat tekijät jakautuvat asiakaslähtöisiin tekijöihin sekä moniammatillisesta yhteistyöstä lähteviin tekijöihin. Koetut haasteet ohjaustyössä ovat selkeästi yhteydessä kehittämisajatuksiin, joita ovat viestinnän tehostaminen koulun ja osaston välillä, asiakassuunnitelmien ennakoiva ja yksityiskohdainen dokumentointi sekä ohjeistuksen laatiminen nuoren koulutuksen siirtymävaiheen ohjaustyöhön liittyen.

Opinnäytetyötutkimuksen tulokset eivät sinällään ole uusia ja yllättäviä. Aiemmin tehtyjen tutkimusten tulokset ovat jo tuoneet esiin sijaishuoltoon sijoitettujen lasten ja nuorten tuen tarpeen koulunkäynnissä ja kahden koulutuksen välisessä siirtymävaiheessa. Tämän tutkimuksen tuloksien mukaan nuoren koulutuksen siirtymävaiheen ohjaustyö ei näkyvästi erotu muusta ohjaustyöstä lastensuojelun sijaishuollon laitoshuollossa. Se on olennainen osa nuorten kanssa tehtävää ohjaustyötä, mutta tulokset kertovat selkeästi siitä, että konkreettisia koulutuksen siirtymävaiheeseen liittyviä työvälineitä, menetelmiä ja toimintamalleja on vähän eikä kokemuksen tuomaa tietoa välttämättä ole kaikkien ohjaajien saatavilla. On kuitenkin huomioitava, että tämän tutkimuksen tulokset koostuvat vain muutaman ohjaajan ainutlaatuisista kokemuksista ja kehittämisajatuksista eivätkä ne sen vuoksi ole tilastollisesti yleistettävissä.

Tämän tutkimuksen pohjalta ja nuoren siirtymä- ja itsenäistymisvaiheesta kokemusta omaavia työntekijöitä haastatteleamalla olisi mahdollista koota nuoren koulutuksen siirtymävaihetta sekä itsenäistymisprosessia koskeva työohje tai toiminnallisena opinnäytetyönä esimerkiksi omaohjaajan opas, jota olisi mahdollista hyödyntää uusien työntekijöiden perehdytyksessä ja koulutuksessa. Tiedon kokoaminen yksiin kansiin mahdollistaa hiljaisen kokemustiedon siirtymisen koko työyhteisön käyttöön ja tarjoaa mahdollisesti tietoa myös muun ohjaustyön tueksi. Dokumentoituna tieto ei karkaa organisaatiosta työntekijöiden mukana. Työohjetta tai opasta voisi täydentää jatkossa

uusilla hyväksi havaituilla käytännöillä, työskentelymenetelmillä ja toimiviksi koetuilla toimintamalleilla.

Organisaation sisäisen viestinnän tehostaminen on ikuisuuskykysymys, niin sosiaalialan kuin minkä tahansa alan työyhteisössä. Nuoren siirtymävaiheen ohjaustyö vaatii selkeää ja yksityiskohtaista kommunikointia ja dokumentointia niin osaston sisällä kuin eri ammattiryhmien ja moniammatillisen yhteistyön osapuolten välillä. Kaikilla osapuolilla on varmasti vahva tahto yhteiseen työskentelyyn yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Ilokseni sain opinnäytetyön raportointivaiheessa kuulla, että Limingan koulutuskeskuksessa on keväällä 2020 aloitettu koulukodin koulun ja osastojen välisen yhteistyön kehittäminen. Toivon siis tutkimukseni tuloksien olevan hyödyllisiä tätä kehittämistyötä ajatellen.

Lastensuojelun sijaishuoltoon ja lastensuojelutyöhön liitetään usein julkisuudessa negatiivisia mielikuvia. Keskustelu ja ajattelu koulukotiin sijoitetuista nuorista painottuu liian usein ongelmakeskeisyyteen ja tulevaisuudessa uhkaavaan syrjäytymiseen. Lastensuojelun ja sijaishuollossa tehtävän työn tavoitteena on kuitenkin vahvasti lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja selviytymisen turvaaminen. Tutkimus- ja kehittämistyön avulla on mahdollisuus tuoda julkisestikin esille tutkittua tietoa, argumentointia ja realistisia kuvauksia lastensuojelun ammattilaisten työstä. Sen vuoksi myös sijoitettujen lasten kouluttautumiseen liittyvää tutkimusta tulisi tehdä enemmän. Tähän tutkimustietoon perustuvaa koulutusta ja työvälineitä tulisi tarjota sosiaalialalla kasvatustyössä toimiville ammattilaisille, jotta sijoitettujen nuorten siirtymä peruskoulusta toisen asteen opintoihin ja tutkinnon suorittamiseen etenisi tiedostettuna ja tuettuna jatkumona, joka mahdollistaa itsenäistyvän nuoren hyvinvoinnin, osallisuuden ja sujuvan integroitumisen yhteiskuntaan myös tulevaisuudessa.

Opinnäytetyötutkimus on opettanut minulle paljon tutkimustyöstä, mutta myös koulukodissa tehtävästä ohjaustyöstä. Opinnäytetyön aihe löytyi nopeasti henkilökohtaisesta kiinnostuksesta aiheita kohtaan, mutta aiheen rajaaminen osoittautui haastavaksi. Oli huomioitava ammattikorkeakouluopinnäytetyön laajuus ja opinnäytetyön tekijän resurssit toteuttaa tutkimus. Tutkimuksen suunnittelu ja tiedonhaku aiheesta vaati aikaa. Koulukotiin sijoitettujen nuorten siirtymistä kertovaa kotimaista tutkimustietoa ja kirjallisuutta on vähän. Sijaishuollon työstä tutkittua tietoa löytyy onneksi hieman enemmän. Tutkimuksen aihe oli tutkimuksen toteutusaikaan hyvin ajankohtainen, koska toisen asteen koulutuksen yhteishaku oli pian alkamassa.

Kokemattomana tutkimuksen tekijänä koin teemahaastattelun avointa haastattelua turvallisempaa tutkimusmenetelmänä aiemmasta haastattelukokemuksesta huolimatta. Teemahaastattelurungon rakentaminen teorialiedon pohjalta vaati tarkkaa suunnittelua, jotta keskustelu pysyisi valittujen teemojen mukaisena. Olen kiitollinen kaikille tutkimukseeni osallistuneille ohjaajille, joilta sain arvokasta kokemustietoa kiinnostukseni kohteena olevasta koulukotiin sijoitetun nuoren koulutuksen siirtymävaiheen ohjauksesta. Haastatteluaineiston määrä oli runsas ja analysoitavaa materiaalia kertyi kattavasti tutkimuskysymyksiin nähden. Opinnäytetyön tutkimuksen tekeminen opetti minulle paljon uutta asiakaslähtöisestä, moniammatillisesta ja eettisesti kestävästä ohjaustyöstä itsenäistyvien toisen asteen opintoihin siirtyvien nuorten kanssa.

Kokemattomuus tutkimusanalyysin teossa johti siihen, että eksyin liian kauas ja liian monimutkaisen tulkintojen maailmaan. Siksi palasin aineiston lukemiseen ja analyysiin alkuun useampaan kertaan. Tutkimuksen teossa aineiston monipuolinen analysointi vaatii aikaa, mikä oli kaltaiselleni ”Halki, poikki ja pinoon” -toimintamallin ihmiselle haastavaa. Toisaalta tällainen toimintamalli ei ole ammatillista kasvuani ajatellen toimiva sosiaalialalla, missä on pystyttävä sietämään epävarmuutta ja asioiden keskeneräisyyttä. Oli kuitenkin jännittävää huomata, kuinka mielenkiintoisen aineiston analyysi seurasi ajatuksissa mukana silloinkin, kun tietoisesti yritin ottaa etäisyyttä siihen ajatusten selkeyttämiseksi ja uusien näkökulmien löytämiseksi. Kiinnostus opinnäytetyöni aihetta kohtaan motivoi aloittamaan analyysin aina uudestaan epävarmuuden tunteista ja turhautumisesta huolimatta sekä pysymään suunnitellusti opinnäytetyön aikataulussa. Analyysivaiheessa korostui se, että aineiston analysoiminen toisen opinnäytetyön tekijän kanssa olisi saattanut olla reflektoivampaa ja monipuolisempaa näkökulmien ja tulkintojen osalta. Täten tulokset ja johtopäätökset olisivat saattaneet olla tiiviimmin raportoituja. Lavea kirjoitustyyli on minulle sekä vahvuus että heikkous kontekstista riippuen.

Opinnäytetyöni henkilökohtaisena tavoitteena oli sosiaalialan kompetenssien mukaisesti kehittää omaa osaamistani tiedon tuottamisesta ja arvioimisesta hyvinvoinnin edistämiseksi sekä toimia tutkimus- ja kehittämistyön eettisten periaatteiden ja ohjeiden mukaisesti. Tavoitteena oli myös eettisen osaamisen ja ajattelun lisääminen ammatillisessa kasvussani. Eettistä ammatillista reflektiota ei ole vaativassa lastensuojelun sijaishuollon työssä koskaan liikaa. Arvioin onnistuneeni näissä tavoitteissani riittävän hyvin. Tutkimus toteutettiin tutkimustyön eettisiä periaatteita ja ohjeita noudattaen. Vaikka tämän tutkimuksen tulokset eivät välttämättä tarjoa uutta ohjaustyötä koskevaa tietoa alan ammattilaisille, uskon tutkimuksen tarjoavan yleisesti tietoa nuoren koulutuksen siirtymävaiheen ja itsenäistymisvaiheen ohjaustyöstä koulukotiin sijoitettujen nuorten parissa.

LÄHTEET

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry, 2020. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset 9.1.2020. Viitattu 7.3.2020. http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULU-JEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?_t=1578480382.

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry, 2020. Sosionomi tuottaa hyvinvointia läpi elämänsä Ammattikorkeakoulutus sosiaalialan muutoksen edistäjänä. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry:n työryhmän selvitys sosiaalialan tilanteesta ja kehityksestä 2017. Viitattu 9.1.2020. http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene_sosionomiselvitys_pitka_raportti_fin.pdf?_t=1526901428

Enroos, R. 2016. Lapsen tulo julkiseen kotiin. Teoksessa Huostaanotto: Lastensuojelun vaativin tehtävä. Enroos, R., Heino, T. & Pösö, T. (toim.). Tampere: Vastapaino. 228-230.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 10. painos. Tampere: Vastapaino. 140.

Heino, T & Oranen, M. 2012. Lastensuojelun asiakkaiden koulunkäynti – erityistäkö?. Teoksessa Lasten erityishuolto ja –opetus Suomessa. Jahnukainen, M. (toim.). 13. Täysin uudistettu painos. Tampere/Tallinna: Osuuskunta Vastapaino ja Lastensuojelun keskusliitto. 217-247.

Heino, T. 2014. Lastensuojelun pirallinen tehtävä. Teoksessa Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (toim.). Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. 286 – 309. Viitattu 4. 3. 2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-270-6>.

Helavirta, S. 2016. Lapsen asioista vastaaminen huostaanoton jälkeen sosiaalityöntekijöiden kuvaamana. Teoksessa Huostaanotto: Lastensuojelun vaativin tehtävä. Enroos, R., Heino, T. & Pösö, T. (toim.). Tampere: Vastapaino. 188–223.

Hermanoff, A. 2016. "Mukava mennä iloisella mielellä": Narratiivinen tutkimus kehitysvammaisten nuorten toisen asteen opinnoista. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Väitöskirja. Viitattu 28.2.2020. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62348/Hermanoff_Anneli_Ac-taE_188_pdfA.pdf?sequence=4&isAllowed=y.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi S., Remes P. & Sajavaara P. 2009. Tutki ja kirjoita. Tammi.

Hirsjärvi S., Remes P. & Sajavaara P. 2015. Tutki ja kirjoita. Tammi.

Jahnukainen, M. 2004. Koulukodin jälkeen. Vuosina 1996 ja 2000 kotiutettujen nuorten yhteiskuntaan jäsentyminen ja riskikäyttäytymisen kasaantuminen. Teoksessa Nuoruus ja koulukoti. Jahnukainen, M., Kekoni, T. & Pösö, T. (toim.). Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisotutkimusseura 2004, julkaisuja 43. Helsinki. Hakapaino. 293-330.

Juvonen, T. 2015. Kontrollin ulottuvuuksia nuorten kanssa tehtävässä etsivässä työssä. Teoksessa Juvonen, T. 2015 Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen. Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisu
165. 133-159.

Kajaanin ammattikorkeakoulu 2020. Opinnäytetyöpakki / Tukimateriaali / Laadullisen analyysi Ja tulkinta. Viitattu 24.4.2020. <https://www.kamk.fi/fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Laadullisen-analyysi-ja-tulkinta/Teemoittelu>.

Kananen, J. 2008. Kvali: Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Karppinen, K. 2007. Nuorten ongelmat koulutusvalinnoissa ja toiselle asteelle siirryttäessä. Teoksessa Alatupa, S., Karppinen, K., Keltikangas-Järvinen, L. & Savioja, H. (toim.). Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma: Löytyykö huono-osaisuuden syy koulusta vai oppilaasta? Helsinki: Sitra. 122-139.

Kestilä, L., Martikainen, P & Sipilä, N. 2011. Koulutuksen yhteys nuorten työttömyyteen - mihin peruskoulututkiminto tutkiminto riittää 2000-luvulla?. Yhteiskuntapolitiikka 76 (2011):2. Viitattu 4.3.2020. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209117816>.

Kitinoja, M, 2005. Kujan päässä koulukoti: tutkimus koulukoteihin sijoitettujen lasten lastensuojeluasiakkuudesta ja kouluhistoriasta. Väitöskirja. Stakes 2005. Gummerus. Saarijärvi.

Kouvo, A., Stenström, M., Virolainen, M. & Vuorinen-Lampila, P. 2011. Opintopoluilta opintourille: Katsaus tutkimukseen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos. Viitattu 28.3.2020. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/37588/978-951-39-4340-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kurki, L. 2006. Sosiaalikirjuriina koulussa. Teoksessa Kurki, L., Nivala, E. & Sipilä-Lähdekorpi, P. Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. Helsinki: Finn Lectura.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Kääriälä, A., Berlin, M., Lausten, M., Hiilamo H. & Ristikari, T. 2018. Early school leaving by children in care: A comparative study of three Nordic countries, Children and Youth Services Review. 186-195. Viitattu 20.9.2019. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.06.007>.

Känkänen, P. 2013, 271. Siirtymät sijaishuollossa - hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa Bardy, M. (toim.). Lastensuojelun ytimissä. Luku III Hoitava ja kuntouttava lastensuojelu. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. 264-271.

Känkänen, P. 2012. Tuuletetaan tarinaa. Uskomme sinuun – Usko sinäkin. Opas lastensuojeluun sijoitetun nuoren läheisille ja työntekijöille. Aikuisten opas. 2012. Pesäpuu ry, Lastensuojelun Keskusliitto. ISBN 978-951-9424-87-3 (PDF). Viitattu 4.3. 2020. https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Us_Us_aikuisten_opas_nettil_u.pdf.

Laakso, R. 2012. Lastensuojelun laitostyön arki ja ammatillisuus. Teoksessa Jahnukainen, M. 2012. Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. 13. Täysin uudistettu painos. Tampere: Vastapaino. 127-152.

Laitala, M. & Puuronen, V. 2016. Yhteiskunnan tahra?: Koulukotien kasvattien vaietut kokemukset. Tampere: Vastapaino.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. 6§,40 §.

Laki lastensuojelulain muuttamisesta 12.4.2019/542. 30 §.

Laki Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä 30.12.2010/1379. 8 §.

Lehto-Salo, P. 2011. Koulukotisijoitus - nuoren toinen mahdollisuus? Mielenterveyden häiriöiden, oppimisvaikeuksien ja perheongelmien kirjo kehittämissaasteena. Väitöskirja. Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 4.3.2020. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/36670/9789513944353.pdf?sequence=1>.

Lämsä, A-L. 1999. Nuorten elämänpiirit syrjäytymisen ja selviytymisen näyttämönä. Teoksessa M. Kuorelahti & R. Viitanen (toim.) Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun. – Nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot. NUORAn julkaisuja 14. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 49–59.

Malm, K. 2018. Malm, K. & Heikkanen, M. 2018. Itsenäistyvä nuori, vahvistuva toimija: Tukea täysi-ikäisyyden kynnyksellä. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. 978-952-7175-68-2. Helsinki. Viitattu 4.3.2020. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/itsenaisytyva_nuori_vahvistuva_toimija_web.pdf.

Manninen, M. 2013. Koulukotiin sijoitettujen nuorten psykiatrinen oirekuva ja ennuste. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Viitattu 4.3.2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-968-8>.

Meling, J. 2017. Peda.net. Ohjaussuunnitelma Valtion koulukotikouluille 10.4.2017. Viitattu. 22.3.2020. <https://peda.net/yksityiskoulut/valtion-koulukodit/ops2016/ops/luku-15/oppilaanohjaus/ovk>.

Nissinen, K. & Vuorinen, R. 2018. Alueelliset erot luonnontieteiden osaamisessa ja niitä selittävät tekijät: oppilaanohjauksella on merkitystä. Teoksessa Rautopuro, J. & Juuti, K. (toim.) PISA pintaa syvemmältä. PISA 2015 Suomen pääraportti. Suomen Kasvatustieteellinen seura. Kasvatusalan

tutkimuksia 77, 69–95. Viitattu 2.4.2020. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/59526/978-952-5401-82-0_PISA.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Onnismaa, J. 2003. Epävarmuuden paluu. Ohjauksen ja ohjausasiantuntijuuden muutos. Väitöskirja. Joensuu. Joensuun yliopistopaino. Viitattu 4.4.2020. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_952-458-304-6/urn_isbn_952-458-304-6.pdf.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2020. Opetusministeri Andersson ja tiede- ja kulttuuriministeri Kosonen: Hallitus panostaa koulutukseen ja osaamiseen. Tiedote 18.9.2019. Viitattu 21.1.2020. https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1410845/opetusministeri-andersson-ja-tiede-ja-kulttuuriministeri-kosonen-hallitus-panostaa-koulutukseen-ja-osaamiseen.

Paasivirta, A. 2019. Osallisuus on elintärkeää. Hyvää lastensuojelua, kiitos! Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 5/2019. ISBN 978-952-7002-39-1 (pdf). Viitattu 4. 3. 2020. <https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/hyvaa-lastensuojelua-kiitos.pdf>

Pekkarinen, E. 2017. Koulukoti muutoksessa – Selvitys koulukotien asemasta ja tehtävästä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja nro 187, sarja: Kenttä. ISBN 978-952-7175-25-5 (PDF). https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/koulukoti_muutoksessa.pdf.

Pynnönen, J. 2012. Arjessa – tässä ja nyt! Aikuinen – muista, että sinun tehtäväsi on tukea nuorta saamaan äänensä kuuluviin! Uskomme sinuun – Usko sinäkin. Opas lastensuojeluun sijoitetun nuoren läheisille ja työntekijöille. Aikuisten opas. 2012. Pesäpuu ry, Lastensuojelun Keskusliitto. ISBN 978-951-9424-87-3 (PDF). Viitattu 4.3. 2020. https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Us_Us_aikuisten_opas_netti_U.pdf

Rauhala, P. & Vironkannas, E. 2011. Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa Pehkonen, A. & Väänänen-Fomin, M. (toim.). Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä. PS-kustannus. 235-255.

Rimpelä, M., 2013. Kasvatuskaaksesta yhteiseen ymmärrykseen. Teoksessa Lämsä, A. 2013. Verkosto vahvaksi: Toimiva vuorovaikutus perheiden kanssa. Jyväskylä: PS-kustannus. 17-47.

Saaranen-Kauppinen, A ja Puusniekka, A. 2006. Teemoittelu. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietarkisto. Viitattu 4.3.2020. https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html

Talaslampi, H., Jahnukainen, M & Manninen M. 2019. The factors that contribute educational outcomes of adolescents placed in care due to severe behavioral problems. *Children and Youth Services Review* 102 (2019) 210–221. Viitattu 24.4.2020. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.05.021>.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Lastensuojelu Tilastoraportti SVT: 23/2019. 4.6.2019. Viitattu 5.3.2020. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019060418326>.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta: Näkökulmia kehittämisssessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere. Tampere University Press.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). 2020. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakkoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisu 3/2019. Viitattu 7.3.2020. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakkoarvioinnin_ohje_2019.pdf.

Unicef. 2020. Lapsen oikeuksien sopimus. Viitattu 3.4.2020. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>.

Valtion koulukodit. 2019. Limingan koulutuskeskus. Viitattu 22.3.2020. <http://www.valtionkoulukodit.fi/limingan-koulutuskeskus.html>.

Vanttaja, M., Af Ursin, P., & Järvinen, T. 2018. Kouluun sitoutumattomien nuorten tausta ja tulevaisuusodotukset. *Yhteiskuntapolitiikka* 84 (2019):5-6. Viitattu 2.4.2020 <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019112744455>.

PÄÄTÖS

ASIA Tutkimuslupa Mari Halonen

Opiskelija Mari Halonen on esittänyt tutkimuslupa-anomusta Oulun ammattikorkeakoulun sosiaalialan tutkinto-ohjelman opinnäytetyöhön "OMAOHJAAJATYÖ VAHVANA TUKENA KOULUKOTIIN SIIJOITETUN NUOREN KOULUTUSPOLULLA"

Tutkimusaineiston Mari Halonen kerää Limingan koulutuskeskuksesta haastattelemalla henkilökuntaa tutkimukseen. Tutkimus noudattaa tietojen keräämisessä anonyymiteettiä.

Tutkimuslupa-anomus sekä tutkimussuunnitelma ovat päätöksen liitteenä.

PÄÄTÖS Mari Haloselle myönnetään hakemuksen mukainen opinnäytetyön liittyvä tutkimuslupa.

Tiedoksi Mari Halonen
Limingan koulutuskeskus

Limingassa 29.1.2020

Teija Tuulainen
Johtaja, Limingan koulutuskeskus

Tutkimuslupa-anomus yhteistyötaholle

HAKIJAN TIEDOT	Nimi Mari Halonen	Henkilötunnus [REDACTED]
	Katuosoite [REDACTED]	Postinumero Postitoimipaikka [REDACTED]
	Puhelin [REDACTED]	Sähköpostiosoite [REDACTED]
	Tutkimuslaitos, oppilaitos tai muu yhteisö Oulun ammattikorkeakoulu	Hakijan tehtävä/virka-asema Opiskelija
TUTKIMUKSEN OHJAAJA	Nimi [REDACTED]	Opinnoista ja ammatti Lehtori
	Toimipaikka ja osoite Oulun ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysalan yksikkö, Kiviharjuntie 4, 90220 Oulu	
	Puhelin [REDACTED]	Sähköpostiosoite [REDACTED]
TUTKIMUKSEN TOIMEKSIANTAJA	Toimeksiantaja Limingan koulutuskeskus, Valtion koulukodit	
	Yhteystiedot [REDACTED]	
PÄIVÄYS JA ALLEKIRJOITUS	Paikka ja päivämäärä Oulu 29/01/2020	Allekirjoitus [REDACTED]
Päätätaja täyttää	Tutkimuslupa myöntäminen ☒ Tutkimuslupa myönnetään Myöntämisen ehdot / Perustelut myöntämättä jättämiselle	☐ Tutkimuslupaa ei myönnetä

Päätäjän nimi
Teija Tuulainen

PÄIVÄYS JA ALLEKIRJOITUS
Paikka ja päivämäärä
29/1/2020

Allekirjoitus
[REDACTED]

☒ Liitteenä tutkimussuunnitelma

Tutkimus Limingan koulutuskeskuksen ohjaajien kokemuksista koulukotiin sijoitetun nuoren siirtymävaiheesta toisen asteen opintoihin

Hyvä vastaanottaja,

Sinulla on mahdollisuus osallistua haastatteluun, jonka aiheena ovat kokemuksesi ja kehittämisajatuksesi koulukotiin sijoitetun nuoren koulutuksen siirtymävaiheen ohjaustyöstä. Opinnäytetyötutkimuksen tavoitteena on, että kehittämisajatusten pohjalta on mahdollista kehittää hyviä käytäntöjä nuoren koulutuspolkuun ja siirtymävaiheeseen liittyvässä ohjaustyössä.

Vastaamalla tähän sähköpostiin, annat suostumuksen haastatteluun. Vastausaikaa on 7.2.2020 asti. Tutkimushaastattelu kestää noin tunnin ja se suoritetaan ehdottamanasi ajankohtana työaikasi puitteissa Limingan koulutuskeskuksen tiloissa. Sinulla on myös mahdollisuus halutesasi ehdottaa työajan ulkopuolista haastatteluaikaa ja -paikkaa. Sinulla on myös mahdollisuus keskeyttää haastattelu halutessasi.

Tutkimuksessa turvataan haastateltavien anonymiteetti. Kaikki haastatteluissa kerätty tieto ja tutkimustulokset käsitellään siten, että yksittäisiä tietoja ja vastauksia ei pystytä tunnistamaan tutkimustuloksista. Haastattelussa kerätty äänitetty aineisto säilytetään huolellisesti ja hävitetään opinnäytetyön julkaisemisen jälkeen kesäkuussa 2020. Vastaan mielelläni tutkimusta koskeviin kysymyksiin.

Ystävällisesti vastaustasi odottaen

Mari Halonen

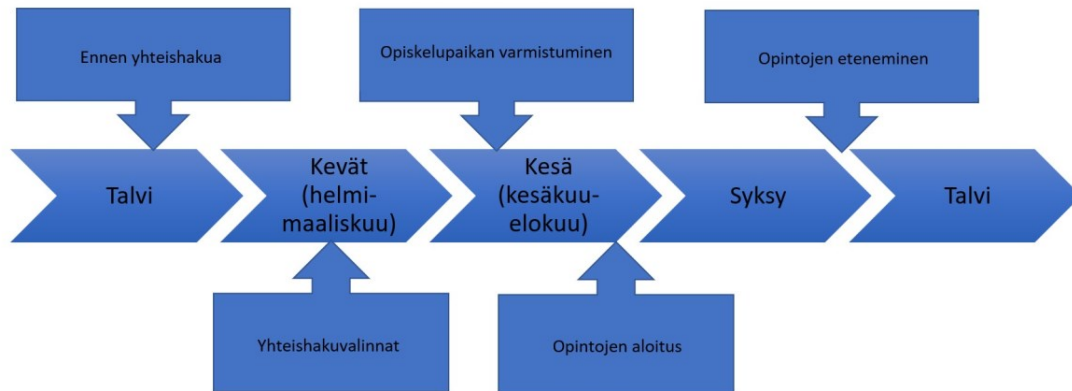
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

Omaohjaajien tekemä ohjaustyö nuorten koulutuksen siirtymävaiheprosessissa

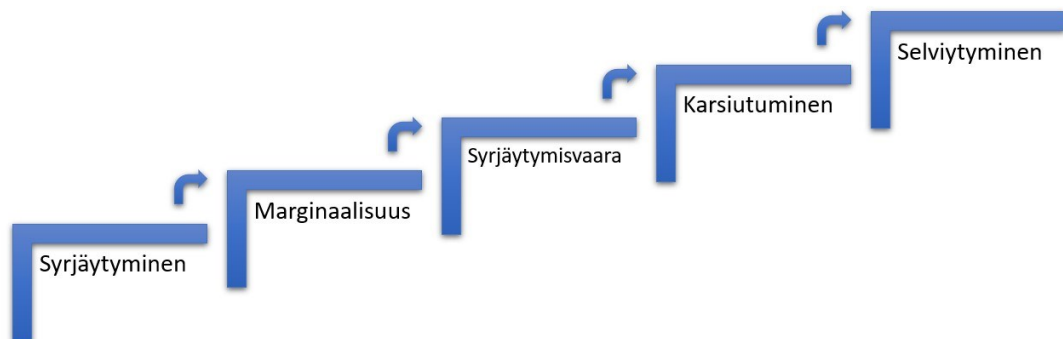
Tutkimustehtävä 1 Ohjaajien kokemukset nuoren koulutuksen siirtymävaiheen ohjaustyöstä	Siirtymävaiheprosessin vaiheet	Vaiheisiin sisältyvät teemat
	Ennen yhteishakua	<ul style="list-style-type: none"> - kokemukset omaohjattavan koulutusasioihin liittyvästä ohjaustyöstä - ohjaustyön haasteet ja mahdollisuudet - monialainen ja moniammatillinen yhteistyö - työelämän ja koulutuksen vaatimukset
	Yhteishaun valinnoissa	
	Koulupaikan varmistuessa tai nuoren jäädessä ilman koulupaikkaa	
	Ennen opintojen aloitusta	
	Opintojen aloituksen jälkeen	

Tutkimustehtävä 2 Ohjaajien kehittämisajatuksia nuoren koulutuksen siirtymävaiheeseen liittyvän ohjaustyön kehittämisestä.	Siirtymävaiheprosessin vaiheet	Teemat
	Ennen yhteishakua	<ul style="list-style-type: none"> - miten kehittäisit tässä vaiheessa tehtävää ohjaustyötä?
	Yhteishaun valinnoissa	
	Koulupaikan varmistuessa tai nuoren jäädessä ilman koulupaikkaa	
	Ennen opintojen aloitusta	
	Opintojen aloituksen jälkeen	
Lisäkysymykset		<ul style="list-style-type: none"> - koulutuksen ja ohjeistuksen tarpeellisuus ohjaajille koulutusmuotoihin, opiskeluun ym. liittyvissä asioissa. - oppivelvollisuusiän pidentämisen vaikutukset nuoren koulutukseen liittyvän ohjaustyön käytäntöihin - ammattikoulu-uudistuksen vaikutukset ohjaustyöhön

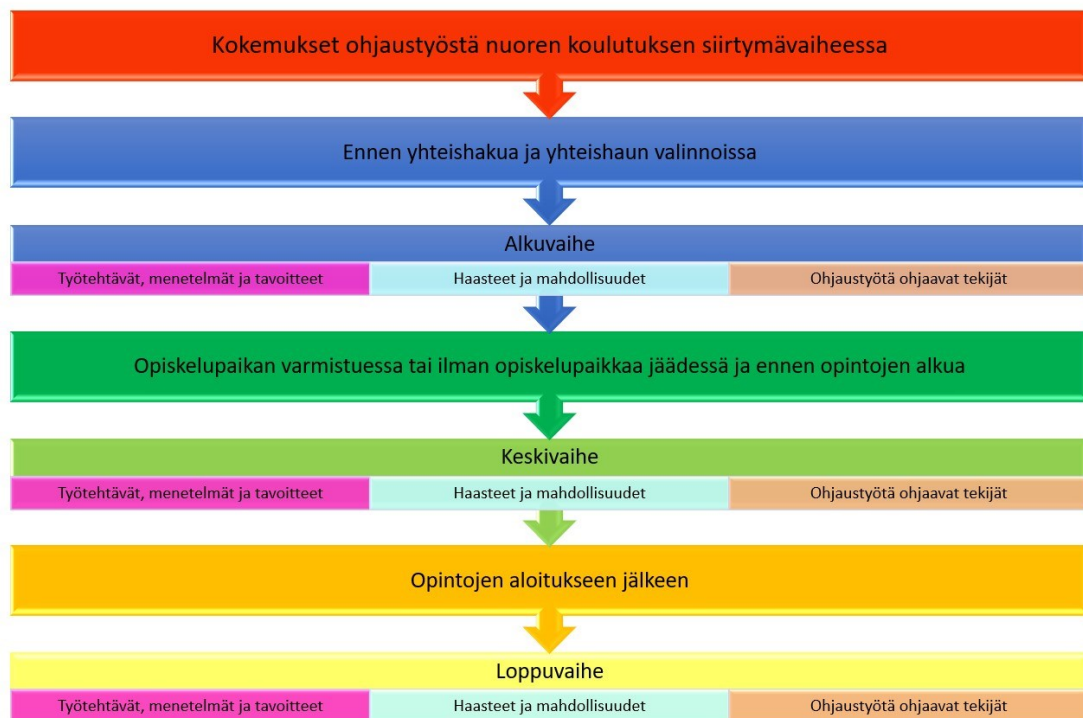
KUVIO 1

KUVIO 2

KUVIO 3

KUVIO 4

Aineistosta esiin nousseet teemat, joilla ohjaajat kuvailevat alkuvaiheen työtehtäviä, menetelmiä ja tavoitteita	Teemoja luonnehtivat kuvaukset
Tulevaisuusorientoitunut keskustelu <i>Tulevaisuuden muistelu</i> <i>Puheeksi otto</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Unelmointi nuoren kanssa • Nuoren koulutukseen liittyvien toiveiden ja haaveiden realistiset pohdinnat • Keskustelu nuoren tulevaisuuden suunnitelmista • Keskustelu kaverisuhteista, asumisvaihtoehtoista ja nuoren tarvitsemista tukimuodoista • Nuoren vahvuuksista ja voimavaroista puhuminen • Arkiset ruokapöytäkeskustelut
Motivointi ja psykososiaalinen tukeminen	<ul style="list-style-type: none"> • Kannustaminen • Rohkaisu • Uskalluksen lisääminen • Motivointi yhteishaun tekemiseen mahdollisista tulevista muutoksista huolimatta
Arjen hallinta ja yhteydenpito	<ul style="list-style-type: none"> • Arkirutiinien sujuminen • Koulunkäynnin sujuminen • Yhteydenpito vanhempiin ja sosiaalityöntekijään ja muihin yhteistyötahoihin
Tiedon haku ja suunnittelu	<ul style="list-style-type: none"> • Tiedon haku internetistä koulutusaloista ja ammanteista sekä mahdollisista oppilaitoksista ja pääsyvaatimuksista • Koulukodin koulun opinto-ohjaajan konsultointi • Sosiaalityöntekijän asettamat rajat yhteishakuvalinnoille • Lähialueen oppilaitoksista keskustelu
Ohjaajan rooli	<ul style="list-style-type: none"> • Kannustaja • Rohkaisija • Tukihenkilö • Realiteettien sanoittaja

KUVIO 5

